

①

ער ה. טור [עמוד קכ"ג]
 ב. כ"י [ס' ד"ה ונהגין
 לומר]:
 ג. טור [ס'; וקח סוף סימן
 עג; סגלי הלוק סוף סימן
 ק; כל ט סוף סימן ל"א];
 ד. מהר"י אבוהב [בבליהו
 לטור סוף הלכות הנהגה] כ"ט
 קסח ארחות חיים [כ"ט
 הנהגה סימן ג, ובסדר הלכות
 ערב שבת סימן טו] כ"ט
 אומרים:

רעא א. טור [עמוד קכ"ג]
 מהא דזכרנו על ה"ן כ"ו
 פסחים ק"ו [כ"א]
 ומהרמב"ם נפרק כ"ט
 [משנת הלכה י"א] והרמ"ב
 [נדרות פ"ד סימן ו; פסחים
 פ"י סימן ג; כ"ט] כ"ט
 מ. כ"ד ה"א, כ"ט כ"ט ה"א
 והרמב"ן [מהא דזכרנו
 כ"ו] [כ"ט]:

ציונים ערמ"א

ער א"י ב"י עמוד קכ"ד
 ד"ה וכתב:
 ג. מנהגים [לר"ה טירא]
 ערמ"א של שבת עמוד ט'
 ג. מהר"ל הלכות שבת
 [פסח פסוק אה הדין עמוד
 ט"ג]:

הגהות והערות

ער א [בשהירות א"ח
 תק"ד (פסחים) הנהגה
 "משמט א"ח, ומהלכות
 סוף המהירות פסח
 קמ"ג] וכן השתק חובת
 שבת [כ"א] אה דברי
 המג"א, ועין מהות השקל
 ועיר מנהג מה שכתב בענין
 זה:

ג. וסקרו [במהירות
 מהר"ל הלכות פסח מ. וי"ב ע"ד
 מהר"ל הלכות פסח מ. וי"ב ע"ד
 טוב עמוד קס"ו ומקורו
 כמנהגי מהר"ל סימן ט.
 כ"ל ל"ט, דמהר"ל הקיף
 שדוקא תל יום טוב צעור
 שבת א"ן אומרים, אבל בשבת
 כשבת אומרים, ולא הסכים
 מהר"ל ועין מהות
 להר"ה טירא [פסחים של
 שבת עמוד י"ג] שכתב גם
 כשבת שבת א"ן אומרים:
 ג. תקון ע"ס ג' ד"ה:

רעא א. וז"ל תקיני שבת
 ד"ר"י "משמט להקדים
 לקדש היום... קודם שיהא
 ממשלת סתם ויכנס מאחזים
 בתחלת ליל שבת... ולא השכיח
 מלאכה [הגהות] לו [לומר]
 הם דקראו וסתם, ודקראו
 משמט כשבת אחרונה של
 ערב שבת וממשלתו על טוב
 זקן, וסתם בתחלת ליל שבת
 וממשלתו על טוב מאחזים,
 ודקראו הוא הטוב וסתם
 הוא הערב:
 ב. חיים "עמוד קכ"ג

מוחל, באמת שמקנה קבועה היא וזכרין לחזור עליה, וכמו שכתבתי
 עכ"ל. וגם במדינתנו נוהגין לקנותו צדמים המלוה מי שיתן ה"ן
 לצית הכנסת. ואין לצטל המנהג, כי הרבה גלושים יסדוקו, כמו
 שכתב הרשב"א [ס'], וכן מוכח בתענית דף כ"ד [ע"א]:

ער א קודם תפלת ערבית.
 כדי שידעו כמה מדליקין.
 ונראה לי דלפי שלא נהגו להדליק
 במדינות אלו בשמנים [וכפמילות
 אלו] א"ן חוששין לזה. ומה
 שאומרים אומר, כתב במנהגי
 מהר"ק [סימן מ' אות ה'] כדי שאם
 יחזר לבל לצית הכנסת יקיים
 תפלתו בעוד שאומרים אומר. ולכן
 אין אומרים אותו בשבת חול המועד,
 שאין מאחרין כל כך, דאין עושין
 מלאכה כל כך, עכ"ל. וכתיב הב"ח
 [עמוד קכ"ד ה"א] שיאמרוהו אחר
 הקידוש, דעוילי יומא וקדמיין.
 וכן משמע בטור ובשו"ע,

ע"כ:

רעא א. אבאול מיר. היינו
 לקדש, כ"י שזכור שבת כענין רע"ג
 קע"ג ג', וכתב בחוקי שבת א"ן שיקדש קודם לילה, כי בתחלת ליל
 שבת הוא מול מאחזים, ובסוף יום ו' הוא מול זקן, לכן יקדש בזקן,
 וכן כתב בתשובות מהר"ל סימן קס"ג [קנ"ג]. ומה שכתב ערמ"א
 בתשובה [שו"ת הרמ"ע פסחו סימן ג] [כתב] א"ן שחם אינו חלף לאכול

יכול להמתין, שכבר זכר אותו כענין שבת הכנסת, ע"ש. וצירושלמי ריש ברכות איתא שדך לאכול עשה או ב' בלילה, וכן משמע
 ברש"י [נדרות] ריש דף ג' [ד"ה קשה דברי מאיר]. כתב הרמב"ם [שבת] פרק כ"ט [הלכה א'] קידוש היום לאורייתא בלא י"ן, א"ן ורנן [פסחים
 ק, א] תקנו על ה"ן, וכן כתבו החוספות בטובה פרק ג' דף ל"ח [ע"א ד"ה מאיר]. ונראה לי דמלאורייתא בקידוש שאומר בתפילה סג,
 לקרא כתוב [שמות ג, ה] וזכור את יום השבת, והרי זכר אומר, וקידוש במקום פשוטה [רנ"ג] רנ"ג [פסחים ק, א] תקנוהו, כמו שכתב סימן
 רס"ט. וכן מוכח בתוספות [ס' ק, ב ד"ה מקדש] שכתבו דל"ח מי שאין לו י"ן לא יקדש כלל, וקשה, כי עיקר מלות עשה לאורייתא,
 אלא על כרחך דדי בתפלה. ועוד, דאמרין בקידוש א"ן אע"ג דמקדש בלילות וכו', א"ן עיין בברכות פסח י"ג, וגם הבדלה יש אומרים
 שיערו השו"ב

יעקב. ועיין בשו"ת הר"ש בן הרשב"י [שו"ת הרשב"י] סימן נ"ג, ובחוש המשולש
 [שו"ת השב"ח ה"ח חלק א'] שתי שלישי סימן (ל"א) [לב], ע"ש:
 ער (ב) בשבת. עיין באר היטב. ועיין בשלמי חגיגה [ד"ה תפלה ליל שבת קדש
 אות ה] בשם בית דוד [אזיח סימן רס"ג] שכתב, שפעמי שאין אומרים לכה
 דודי ביום טוב שחל בשבת, משום שנראה כבידוש ליום טוב, שאומרים בני
 שבת נקבלה, דמשמע ולא פני יום טוב. ונראה דאין להקפיד, דשבת אין צריך
 קידוש בית דין, ומפולא קאתי, הלכך צריך לצאת לקראתו לקבלו בית דין שהוא
 בא אלינו מעצמו. אבל יום טוב שבא אלינו ע"י קידוש בית דין, נמצא שאנו
 מביאין אותו, וא"כ מה צריך לצאת לקראתו לקבלו, וא"כ אין שום בידוש בזה
 כ"י, ע"ש. ונראה דמכל מקום בליל יום הכיפורים אין לאומר, וכן כתב באר
 היטב [לעיל סימן רס"ב] [ע"ד] דאין מקבלין שבת בליל יום הכיפורים, שאין
 שם נשמה יחידה, ומשמע דביום טוב שפיר מקבלין שבת, וכדברי הבית דוד:

הגא"א. כתב הרמב"ם פרק כ"ט, קידוש היום לאורייתא בלא י"ן, ורנן מקטו
 שאומר בתפלה סג, וקידוש במקום פשוטה רנ"ג תקנוהו, וע"י דהקידוש ביום טוב הוא רנ"ג, מכל מקום יש לו כל דין קידוש של שבת. ואם אין לו אלא כ"ט
 אחר, של שבת קודם, מ"א [ס']:

ביאור הגר"א

ער א [פסח א] נוהגים. שבה ריני הרלקה, ושלשה דברים שצריך כ"י [משנה
 ו]. והוא שכתב והספרדים אומרים כ"י, והוא הנכון, דלאחר כך בא נפקא
 מינה: [ב] [משנה ב] יש שאין. דליכא לימור עשרתם, טור [עמוד קכ"ד]:
 [ג] ויש. משום פישול שמנים, שמוותר בחנוכה: [ד] [הגהות] וי"ן, דמכל מקום
 לשבת אסור לצורך חיים: [ה] [בשבת] [כ"י] וי"ן, דעיקר תקון משום המאחרים,
 ולא שייך כל כך:
 רעא א [ב"מ א] כשיבא. פסחים ק"ד [ע"א] וכוהו כ"י, ובפרש הטור [ב"מ
 קכ"ד] תקן כשיבא. ושם ק"ה ב' וברכות נ"ב א, ע"ל יומא כ"י, ששע

ער א (א) פרק במה מדליקין. לפי שיש צו דין הדלקה, ושלא
 דברים שצריך לומר בחוץ ביתו עם חשיכה [משנה ו]. וציוס
 טוב שחל בערב שבת אין אומרים אותו, מפני שאין יכולים לומר
 עשרתם, כן כתב הטור [עמוד קכ"ג]. וכתב כ"י [ס' ד"ה ונהגין כ"ט]
 שאין טעם זה כדאי. ולי נראה שהוא
 כדאי שפיר, דהכונה בזה שאין הכל
 יודעים שאסור לעשר ציוס טוב,
 וזהו שלא יאמר הפרק כמה
 מדליקין ריגשו וישאלו מה נשמנה
 ערב שבת זה, וישירו להם הלומדים
 משום עשרתם, וזהו ידעו הדין.
 ומה הטעם אין אומרים גם בחול
 המועד, כמו שכתב רמ"א, דמשום
 יום טוב אנו עושין כן גם בחול
 המועד שהוא קלף יום טוב, והכל
 הוא להזכיר דין אסור עישור ציוס
 טוב. גם ציוס טוב שחל בשבת ג"כ
 נכלל בזה, כיון דעכ"פ יש יום טוב
 בזה היום צעור, יהיו מזכרים לדין
 יום טוב צעור שבת, כן נראה לי:

(ב) בשבת ש"י חנוכה. לפי
 שמוזכר שם פסוק שמנים שאסורים בשבת, מה שאין כן בחנוכה:
 רעא א (א) אבאול מיר. ואפילו קודם שמתחן. ומוזכר לאכול
 בשבת על ידי קידוש זה [ב"י עמוד קכ"ד ד"ה וכתב כ"ט
 רש"י א' ברכות ס, ב ד"ה ה']:

סיכום רעא
 דיני קידוש על ה"ן. וכו' י"ו ע"פ:

א (א) כשיבא לביתו ימהר (א) א (א) לאכול מיר:
 (ב) בשבת ש"י חנוכה. לפי

סיכום רעא
 דיני קידוש על ה"ן. וכו' י"ו ע"פ:

הגהות רע"א
 (א) מדליקין. כדי שאם יחזר ללוא לית הכנסת, יקיים תפלתו בטור
 שאומרים אותו. ולכן אין אומרים אותו בשבת חול המועד, שאין מאחרין
 כל כך, דאין עושין מלאכה כל כך, מנהגי מהר"ק. וכתיב הב"ח שיאמרוהו
 אחר הקידוש, דעוילי יומא ומקמיין, וכן משמע בטור, מ"א: (ב) בשבת.
 וכן ציוס כיפור שחל בשבת אין אומרים אותו, שירי כנסת הגדולה [הגה"י
 אות ט]:

רעא א (א) אבאול מיר. היינו לקדש, כדי שזכור שבת כענין רע"ג
 שבת שיקדש קודם לילה, כי בתחלת ליל שבת הוא מול מאחזים, וכתב
 מושל עליו, ובסוף יום ו' מול זקן, ומלאכו דקראו. והם שני מלאכים אחד
 רע ואחד טוב, לכן יקדש בזקן או ימתין עד שיעבור ממשלת מאחזים ויקדש,
 [מ"א ס"ק א'] עולה כח ס"ק א'. ואם אינו חלף לאכול, יכול להמתין, שכבר
 זכר אותו כענין שבת הכנסת, מנחם ערמ"א בתשובה, מ"א [ס' וכתב
 החינוך פרשת יתרו] משמע שנהגו שלא לקדש בבית עד חשיכה,
 על ה"ן, וכן כתבו החוספות בטובה דף ל"ח. ולי נראה דמלאורייתא בקידוש
 שאומר בתפלה סג, מכל מקום יש לו כל דין קידוש של שבת. ואם אין לו אלא כ"ט

אחר, של שבת קודם, מ"א [ס']:

הגהות רע"א
 ער א (א) [ב"מ א] וכן משמע בטור ובשו"ת. מדסדרו תפלה [סימן רמ"ג]
 דין קידוש, ואח"כ דין כתיב מדליקין. ועיין לעיל מה"א ריש סימן קס"א.
 ונחלל אברהם [פר' מגיד] א"ן הנהגה כ"ט פרישה דהמנהג לומר [בכל מקום]
 [כמה מדליקין] קודם, ע"ש:
 רעא א (א) [ב"מ א] ורנ"ג תקנו ע"י ה"ן. מדליקין [שבת י, א ד"ה
 אמר רבא] שכתבו בנין סימן רס"ג [ב"ק א] כג"א ס"ק ד', מוכח
 לפסחים דכתיב ליה דקידוש על ה"ן או על הפס הוא לאורייתא: (ב) [ע"א וכן]
 מוכח בתוספות שכתבו ד"ר ר"ח. לענין מוכח כן ממה דלא מקדשין ציוס

הכונה פרישה
 הולות אפא אלא זיוון הא"ת
 אנו יוראה

ערני כרוז וזיוון ש"י
 supplement - כ"י
 (קצ"ח) המנהג אלא לקדש כ"י
 ש"י ו' א"י (3)

ער (א) פרק במה מדליקין. עיין ט"ז. לפי טעם הטור שאין יכולים לומר עשרתם, היה לן לומר במה מדליקין קודם ברכו, בעוד יום, עיין כ"י ובה"י (עמוד קנ"ג). ועיין לבוש (סעיף ב) לא פלוג, וכעין מזה כתב הט"ז. ומה שכתב הר"ב (סעיף ב) וכן יום טוב בשבת, היינו יום א'. עיין אות ב': (ב) בשבת יש הצובה. עיין ט"ז. ונהגין לאמרו משום שלשה דברים (משנה ז). ואפשר גם להוכיח בשורים, לנר שבת פסולים, ועיין ב"י (עמוד קכ"ד וכתב). המחבר סובר יום טוב ערב שבת, יצויר בסוכות ופסח ג"כ. ושבת חול המועד אומרים. והר"ב סובר שבת חול המועד אין אומרים, כל שכן (שבת ע"ט) [יום טוב ערב שבת] שאין אומרים. וכן שבת יום א' של יום טוב, משום לא פלוג כו', ויצויר ג"כ סוכות ופסח:

רעא (א) אבול. עיין ט"ז. בתודשי הרשב"א ברכות כ"ז ב', שמואל כו'. ולא מביאי בזמן תוספת שבת דבר הורה, אפילו מפלג המנחה דיש לומר דתוספת שבת זה לא הוה מן התורה בבסימן רס"א (מ"א ס"ק ח). אפילו הכי יצא ידי קידוש, שמצות עשה לקדש בכניסה או סמוך לו, והרי בסימן רס"ז סעיף (א) [ב] מבואר כן. והר"מ ד"ל אע"פ שסובר [שבת עש"א א, ו] תוספת שבת אינו מן התורה על כל פנים, אפילו הכי כתב בפרק כ"ט מהלכות שבת הלכה י"א שצא ידי קידוש מבעוד יום. ולשון "כמעט" (ברמב"ם שם) קשה קצת. אבל ודאי קודם פלג המנחה לא יצא ידי קידוש על הכוס, ואע"פ שהתפלל ערבית בלילה חזרו ומקדש על הכוס. ולענין אי קידוש על היין דבר תורה או לאו, עיין מ"א [ס"ק א] (ואשל אברהם). בתוספות פסחים ק"ו א' ד"ה זכרהו עיני דיש לומר על היין דבר תורה ולמטעם היה דרבנן, ועיין ר"ן שם (כב, א ד"ה זכרהו) ובהשגות הראב"ד פרק כ"ט משבת הלכה י', אף לכאורה משמע אף שמוכר בתפלה מכל מקום הקידוש הוה דבר תורה, יש לדחות ולומר קידוש דלילה עיקרו מן התורה כו', ומיהו כשמתפלל תפלת חול הזכיר שבת בלא ברכה, דיצא ידי תפלה בבסימן רס"ח סעיף ד', אפשר יד קידוש לא יצא, דבעינן ברכה לקידוש היום שיאמר ברוך אתה ה' מקדש השבת, ומה שהזכיר ותתן לנו יום השבת אפשר ידי קידוש לא יצא אף מן התורה, ונפקא מינה אי קטן מוציא כהאי גוונא לגדול.

ובלבד (נאן סעיף א) משמע שזה הקידוש על היין מן התורה. וזה כלל, הסובר קידוש על היין דבר תורה הוא. ומיהו לפה שכתבו שם אליביה דבשכר חמר מדינה צריך עיין, שמע מינה דלאו דבר תורה על היין. ועל כרחק יוצא בתפלה, כמו שכתב המ"א. ובניזוי נד, א תוספת ד"ה מאן [ל]ר"ת, משמע יין דרבנן. ויש לראות, לנשים אין מתפללים ערבית, ולא קיבלו עליהן, בבסימן ק"ו (מ"א ס"ק ב), אם כן איך אנשים (מוציאות) (מוציאים) אותם, דרבנן לדבר תורה. וזה טעם, דאי

ער א קודם, עיין מ"א, ומל מקום מקום עשרתם ערבתם היה לומר קודם, ומה שכתב המ"א דלנן חן מדליקין כשנמיט, כי אם נר חלב או נר עשה, וגם תפילות מדליקין כשזרזו, עיין מ"א [סימן] רס"ד [ס"ק] י"ג, ועיין תוספת שבת [כאן ס"ק א]. ומה שכתב בס"ח דלימרו לחל קידוש, כן משמע מקודם הטור ושו"ע. ובפרישה (אות א) כתב, מנהגינו לומר כמה מדליקין קודם, ונר ניומו קודם לקידוש היום, יע"ש, כנסתין רס"ג סעיף ג', ומקודם לנו למדין דין זה:

רעא א אבול. עיין מ"א. עיקר המהירות משום הקידוש, שיזכרו מיד כנעטתו, ואחר שיקדש לר"ך שיהא דעמו לאכול מיד, כנסתין רע"ג סעיף ג' (נהגה). ואי"ה שם (אשל אברהם אות ה) יבואר. ורש"י ברכות דף ג' א', ד"ה קשיא (דרכי מאיר). ומה שכתב דמן התורה בקידוש שאומר בתפלה סני"ח, עיין סימן רס"ט בטי"ז (משניות וכן) ומ"א [אות ג]. וברא"ש ערבי פסחים (ק"ח) [ק"ח] [ס"א סוף סימן ה] משמע דאי לא מקדש על היין או פת לא יאכל כלל ידי קידוש אף מן התורה, ועיין לנוס כאן [סעיף א] י"ג, ואי"כ אם ספק לו אם קידש על הכוס לר"ך לחזור ולקדש, וי"ל דמכל מקום הכי אסתי, שלא להחמיר בסיפיקו, והא דכתב המחבר בסעיף ב' מוליאות אנשים, היינו אף דלא התפללו עדיין אם שמעו מנשים ילאו, אבל אחר שהתפללו אף קטן יכול להוציא אותו, כנסתין קס"ו סעיף ב', אלא ש"ל דאם יש לו יין ואין מקדש עליו לא יאכל ידי קידוש אף מן התורה, וכמו שכתבתי בסימן רס"ח (משניות וכן) בשם הרא"ש [שם], ואי"כ קטן חן מוציא ומכל מקום נפקא מינה כהא ספק לו, לא התמירו בסיפיקו * ואי"ה בטי"ז (משניות וכן) אות א' יבואר עוד בזה, וכאן חן להאריך. ומה שכתב אם חן לו אלא כוס אחד, שבת, של שבת קודם, איכא לעיונת זבי, דאם יום טוב נמוציא שבת פשיעא ללא ימחין, ומזהו הבא לידו ראשונה עושה אותה, ואם לומר דיום טוב ערב שבת אפילו הכי ממחין על של שבת דהוה דבר תורה על היין אם יש לו, כמו שכתב הרא"ש וכמו שהבאתי בסימן רס"ח (משניות וכן) מזה, מכל מקום אימא דמלוה דרבנן דהאידנא עדיף, והא דלחן שוס מלוה דבר תורה דמחין מפני "דרבנן" היינו נבגיט זמן עשה, עיין סימן תרפ"ו [סעיף ג] (נהגה) וט"ז [ס"ק] ג' ומ"א [ס"ק] ה'. ואי"ה בסעיף י"א נמ"א אות ה"ה ו' ונסתין רע"ג סעיף ט' יבואר אי"ה * מזה, וכאן חן

בכ"י במסכת שבת דף קכ"ט ע"ב (ד"ה ריקמא) שכתב שחתח יום ד' נתלו מאורות בריקיע, וכן ז' כוכבי לכת שסימנם שצ"ם תנכ"ל, וכל אחד משמש ששה אחת, ואחר זה משמש ששה כוכב שאחריו, וכן חזורים חלילה, נמצא תחלת יום ד' משמש ששה ראשונה כוכב נוגה, ואחריו כוכב, ואחריו לכת, אחר זה חזורים חלילה שצ"ם תנכ"ל, הרי עבר מיום ד' עשרה שעות, נשאר מן יום שתי שעות, ומשמש כהן שבתאי ואחריו צדק ואחריו מאדים, א"כ צדק משמש טוף יום הששי שהוא שעה י"ב, ומאדים שאחריו תחלת ליל שבת, והוא ממונה על חורבן ומלחמה והוא בממשלת ס"מ. ועיין ברש"י פירושו דף (כ"ז) [גו] [ע"א ד"ה יאן]. אף סדר הלזכין אינן שעה זמניות, אלא שעות ההשואה, א"כ דבריו תקוני שבת אינן אמורים אלא בזמן שיום ולילות שוים, שתחלת שעה שביעית מן שעות ההשואה והיא שעה ראשונה מן יום ז' אז משמש נגה, וכן בשעה ששית אחר חצות היום משמש צדק, וא"כ בזמן שאין יום ולילה שוים ליחא לדבריו תקוני שבת, כן נראה לפענ"ד.

ועיין בתשובת כמה עדק סימן י"ד לענין חשבון התקופות [וכן] ששעה ברש"י [בברכות] ריש דף ג' ד"ל, שגם מרש"י משמע שהיו אוקלים בליל שבת בלילה, אבל אינו מוכח כמו שכתוב בירושלמי [שעה א] ב' (ג') שעות בלילה. והכי איתא שם, דדמי רבי מאיר ארבי מאיר, דתניא תדא רבי מאיר אמר זמן קריאת שמע של ערבית משעה שהבנהים טובלים מטומאתן, והוא סמוך לבין השמשות, ומסיך רבי מאיר גופיה דקאי על בין השמשות דרבי יוסי דסביור ליה בין השמשות כהרף עין, זה לילה נכנס ויום יוצא, א"כ הטבילה זמן קריאת שמע הם סמוך ללילה ממש, ותניא איך רבי מאיר אמר משעה שכני אדם נכנסים לאכול סעודה ערב שבת, ופירש רש"י שיעור רבני אדם נכנסין כו' מה מאחר לזמן דטבילת כהנים, ואי"כ כיון דזמן טבילת כהנים סמוך ללילה ממש כנזכר לעיל, על כרחק יוצא אכילה בליל שבת הוא בלילה ממש אחר צאת הכוכבים. ועיין שם בתוספות (ד"ה קשיא ד' מאיר) [וכן] שופה בתוספות שבת ב"ה ר"ה. והוא בספסוף דף ק"ו ע"ב, דל"ה דסביור ליה אן מקדשין על הפת כו': ובי עיקר מצות עשה דאורייתא. והא סן התורה לא בעי יין כלל, ועל היין

דאורחים מותרים לאכול בבית הכנסת: (ביק ג) יותר כו', וכן סוכה בתענית דף ב"ד. רבי גור תעניתא ולא אתי מטרא, יד רבי אילפא להתפלל, אמר משיב תרוח ונשיב זיקא, אמר מוריד הגשם ואתי מטרא. ואמר לו רבי מאי בידך, ר"ל איזה זכות יש בידך, והשיבו שדר בכפר שהם עניים גדולים ואין להם יין לקידוש, והוא טורח את עצמו ומביא יין לקידוש ומפקחיהם לכולהו, עכ"ד הגמרא. משמע דלא נתן יין לכל אחד, אלא שהוא בקידוש שלו הוציא, ואין אפשר להוציא כל הכפר ויהיה אצלם קידוש במקום סעודה, ונראה דוחק בעיני מ"א לומר דסביור ליה כרב דיש קידוש שלא במקום סעודה. אלא על כרחק צריך לומר שקידוש להם בבית הכנסת ומכאי גוונא, ואע"ג שלא היה במקום סעודה, מכל מקום הועיל קצת שעכ"פ עשה קצת תיקון חכמים וקדשו על היין. עכ"פ נראה שהקנה ישנה היה לקדש בבית הכנסת אפילו ליכא אורחים, כי ודאי לא היה באותו כפר כל שבת אורחים:

ער (ביק א) קודם כו'. ש"א זהו כו' בשמינים. והוא הדין פתילות. ר"ל, אפילו בחול אין דרכן להדליק בשמינים ופתילות הפסולים שמו חכמים לאסור, מהיכי יתיר ידליק בהן בשבת, ואין צריך אזהרה: [וכן] אין אורחים אתי בשבת חו"ה המועד, וביום טוב שחל בערב שבת עיין הטעם בטי"ז [ס"ק א]. וביום טוב שחל בשבת צריך לומר משום לא פלוג משום יום טוב שחל בערב שבת, כמו שכתב הלבוש [סעיף ב] כן לטעם שו"ע: וכן משמע בטור ובשו"ע. שסדרו תחלה בסימן רס"ח דין קידוש, ואחריו בסימן זה דין כמה מדליקין, ובספר תוספת שבת [סוף ס"ק ב] כתב דמ"א כתב לעיל [יש] סימן קפ"א דאין סדר למשנת הטור ורש"י. וצריך לומר דוקא במקום שיש הכרח לומר דאין סדר, אבל במקום שאין הכרח, מהיכי יתירי נימא דאין סדר:

רעא (ביק א) אבול. עיין ט"ז. דהא כתב הטור (עמוד קכ"ד) הטעם שיאכל מיד, כדדרשינן [פסחים ק]. אן זכרהו בכניסתו, משמע מיד בכניסתו, והא האי דרשה אתי לקידוש א"כ לוכא למילף מזה כי אם שקידש מיד בכניסתו. והא דכתב בשו"ע ויאכל מיד, לכן כתב מ"א ועיין סימן

76

רעא (מ"א) ר"ה ערביה בתשובה כהא שאם אינו ומה שכתב מהר"ויל כו', ר"י כתב שם ב פלאכיזם המלה קטן, כן, דו ובמארים שזה שבת הוה כת אבל לא נזכר הקידוש, ע"י הכתוב מה שב שם על מה שנ מירשטדל ד"ה בשם תוספת דהכחשת על זה שאין חו"ה מהר שצ"ם תנכ"ל. מהר"ויל שיש דרשני מלאכות [שבת ק"ט] ב שמואל לפי ג חל"מי, ואם כן אלא כיוצא לומר, עכ"ל. ו ענין לזה, דהת שפיר לענין ת דלא נימא ו מהחיל אלא א י"ב שעות מה דהיינו ע"ס ה"כיל, שמו"ס לא אולתין שמתחיל היום, היום לשעותיו מהחיל לענין סוף שעות מה שאין שפוטא שאין חל"מי בשבת דבכל כ"ד ש' שום כל"ש סוכות הולך צדק ביים ואי ומאדים בתחל עיין בעירובין ובשבת דף (ל) ע"ה

רעא (מ"א) ר"ה ערביה בתשובה כהא שאם אינו ומה שכתב מהר"ויל כו', ר"י כתב שם ב פלאכיזם המלה קטן, כן, דו ובמארים שזה שבת הוה כת אבל לא נזכר הקידוש, ע"י הכתוב מה שב שם על מה שנ מירשטדל ד"ה בשם תוספת דהכחשת על זה שאין חו"ה מהר שצ"ם תנכ"ל. מהר"ויל שיש דרשני מלאכות [שבת ק"ט] ב שמואל לפי ג חל"מי, ואם כן אלא כיוצא לומר, עכ"ל. ו ענין לזה, דהת שפיר לענין ת דלא נימא ו מהחיל אלא א י"ב שעות מה דהיינו ע"ס ה"כיל, שמו"ס לא אולתין שמתחיל היום, היום לשעותיו מהחיל לענין סוף שעות מה שאין שפוטא שאין חל"מי בשבת דבכל כ"ד ש' שום כל"ש סוכות הולך צדק ביים ואי ומאדים בתחל עיין בעירובין ובשבת דף (ל) ע"ה

בעזרת השם יתברך ויתעלה

ספר

תקוני שבת

מאיש האלקים, קדוש יאמר לו,
בוצינא קדישא, נהורא עמיה שדיה,
כמהר"ד יצחק לודיא אשכנזי ז"ל



ועתה ניתוסף עליו מעלה בקודש

זמירות בית יעקב

לשבתות וימים טובים



לא הכימאה אנא ולא הזואה אנא
אלא גמרנא וסדרנא אנא

הק' יעקב זוייס

תליתאָה הוּוּ מְכַרְזֵי עֲלֵיהּ אִזּוּ תַתְעַנַּג עַל יְהוּה וְהִרְפַּבְתִּיהָ עַל
 בְּמַתִּי אֶרֶץ וְהִאֲבַלְתִּיהָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיהָ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר
 לְאַבּוּי אֵלֶיךָ סְעוּדַתִּי הֵיךְ מִתְתַקְנִין. אָמַר לִיה לִילֵיָא דְשַׁבְּתָא
 בְּתִיב בִּיה וְהִרְפַּבְתִּיהָ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ. בִּיה בְּלִילֵיָא מִתְבָּרְכָא
 מִמְטְרוֹנִיתָא וְבָלְהוּ חֻקְל תְּפוּחִין וּמִתְבָּרְכָא פְתוּרִיה דְּבַר נִשׁ
 וְנִשְׁמַתָּא אֲתוּסְפַת וְהָהוּא לִילֵיָא חֲדָוּה דְמִמְטְרוֹנִיתָא הָוִי וּבְעֵי
 בַר נִשׁ לְמַחְדֵי בְּחֲדוּתָא וּלְמִיכַל סְעוּדַתָּא דְמִמְטְרוֹנִיתָא. בְּרוּךְ
 יְהוּה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

לְמַהֲרָא לְקַדֵּשׁ קוּדֵם שַׁעֲה שְׁשִׁית

7e ואחר התפלה לא יעבדו הרבה בצית הכנסת, מפני שמצוה להקדים לקדש
 היום, וכל הזרזי הרי זה משוכת, וקודו מצוהר למטה, קודם שיבא
 ממשלת סמאל וכוכב מאדים, בתחילת ליל שבת כידוע. L

קבלת פני המלאכים בליל שבת

וְתִיבָף צִהֲנַסֵּם לְבִיתֵם, יֹאמְרוּ כַּנְגַד הַשְּׁלֶטָן שְׁהַעֲרִיכוּ, וּמְנוּרָה שְׁהַדְלִיקוּ
 לְכַזּוֹד שַׁבַּת מַלְכָּא, תְּפִילָה זוּ הַמְהוּלְלָה הַמְזוּכֶרֶת לַמְטָה, בְּכוּנָה
 וּבְרַעוּתָא דְלִבָּא בְּשִׁמְחָה וּבְחֵדוּף, וְהַטַּעַם כִּי שְׁנֵי מַלְאָכִים הֵם מְלוּוִין לוֹ מִבֵּית
 הַכְּנֶסֶת לְבִיתוֹ, אֶחָד טוֹב וְאֶחָד רַע כַּמֵּאֲמַר רַבּוּתֵינוּ וְכַרוּס לְצַרְכָּה בְּפֶרֶק כָּל
 כְּתָבֵי (וּשְׁבַח קִיט׃), וְאֵלוּ הַשְּׁנֵי מַלְאָכִים הֵם דְּקִיָּאֵל קַמְאֵל, וְדְקִיָּאֵל מִשְׁמַשׁ
 בְּשַׁעֲה אַחֲרוֹנָה שֶׁל עֶרֶב שַׁבַּת, וּמִמְשַׁלְתּוֹ עַל כּוֹכַב דְּזֶקֶק, וּסְמַאל בְּתַחֲלִילַת לַיִל
 שַׁבַּת, וּמִמְשַׁלְתּוֹ עַל כּוֹכַב מַאֲדִים, וְדְקִיָּאֵל הוּא הַטוֹב, וּסְמַאל הוּא הַרַע,
 עַל פִּי ה' הֵם עוֹמְדִים עַל מִשְׁמַרְחָם, עַל פִּי ה' יַחַוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ.
 ← וְאִם יִמְלֹא שְׁלֶטָן מְטָה נַר כְּרָאוּי, אִזּוּ מְלַאָךְ דְּקִיָּאֵל מְעוּטֵר עִם הַשְּׁכִינָה
 שְׁנִקְרָאֵת דְּזֶקֶק כִּידוּעַ (זוּח"ג דף רלז.), וּמִשְׁמַן מִשְׁחַת קוּדֵשׁ עַל רֹאשׁוֹ,
 'שְׁמֵן' בַּא"ת ב"ש 'צִי"ט', וְהוּא שֶׁס גְּדוֹל וְעָזוֹס שְׁעוֹלָה אַהֲי"ה, וְכֹא עַל
 יְדֵי אֶחָד וְעֶשְׂרִים פְּסוּקִים הַנּוֹכְרִים [בְּשְׁנֵי הַמְזוּמָרִים מְזוּמָר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבַּת
 וְהוּא מֶלֶךְ כַּמְפּוּרֵשׁ לְעִילָא, הַהַתְעוּרָרוֹת בַּא מַאֲהִיָּה אֲשֶׁר אַהֲיָה לְרֹאשׁ מְלַאָךְ
 דְּקִיָּאֵל, וְהוּא מְזַרְךְ כְּדַבְרֵי רַבּוּתֵינוּ וְכַרוּס לְצַרְכָּה כְּזוֹכֵר, וּמְלַאָךְ רַע

נתהפך אז לסניגור, כי כן הוא האמת, על פי דברי רבי שמעון בן יוחאי כזכר, כי כבר כל הדינים נסתלקו, וכוונת ביאתו אדרבה לברך את ישראל.

← ואם המלא תמצא שמהפך אותו האיש דברי אלהים חיים, מלקיים שלחן מטה נר כראוי, אז יש רשות וכה לסמאל להתעורר ולקטרג עליו, ובחטאו מתגרשת השכינה מציתו ומגבולו, ודקיאח מתהפך בעל כרחו לקטיגור, אף כי כל הדינים נחו שקטו, זה איש בליעל מוציא הדינים מתהומא רבא, להגלות ולקטרג עליו, ולזה אמר רשב"י בספר הזוהר פרשת תרומה (דף קג:) אינון דמתללין שבחות וימים טובים צפרהסיא, לית להון נייחא בגיהנם לעלמין, ואף על גב דשבחות וחגים דינא אסתלק מנייהו, מכל מקום לא סליק מגיהנם כאילין אחרנין דסלקין כו' ועי"ש כי האריך.

← וידוע (ליקוטי הש"ס להאר"י מס' ב"ק) כי עשרים וארבעה קישוטי הכלה, הם עשרים וארבעה זירופי אדנ"י, ומלכס בראשם זירוף אדנ"י הפשוט, וסמאל השולט בשעה הראשונה צליל שבת, נמצא שהוא נוהל ביתו ונחלתו, במקום שהיה ראוי לשרות צו השכינה, ומסתלקת אז ממנו ומציתו ומנחלתו, ואוי לאותה צושה ואוי לאותה כלימה, ווי ליה בעלמא דין ובעלמא דאחי, (ועיין בספר הנחמד עשרה מאמרות ח"ג פ"ב).

ישמח לזך גם אתה, כי בספר חולעת יעקב (סוד השבת אות ט) מצא בשם ספר הזוהר (זוהר חדש אחרי דף פ:) יוטר מצואה, וזה לשונו, כשאדם בא מצית הכנסת צאים עמו המלאכים מלד זה ומלד זה, ושכינה על כולם, כאם על צנים, ובאותה שעה יפול מלדך וגו', רק בעיניך וגו' כי אתה ה' מחסי וגו' לא תאנה אליך רעה (תהלים צא), וכל זה כשאדם בא לביתו ומקבל אושפיזא בשמחה, וכשהשכינה רואה נר דלוק, והמלאכים שלחן ערוך, ואיש ואשתו בשמחה, שכינה אומרת זה שלי הוא, ישראל אשר בך אתפאר, ואם לא, השכינה הולכת והמלאכים עמה, ויכר הרע בא וחייליו עמו, ומתחברים עמו ואומר זה שלי הוא, מן חילי הוא, מיד רוח הטומאה שורה עליו, ומסתלק יו"ד מן איש וה"א מן אשה, וכשארם אש אש, ומאלו נקרא טמא, ועל זה נאמר (משלי כג ו) אל תתאו למטעמותיו של רע עין ושלחנו מלא קיא לואה, עד כאן.

ומעתה מצואה, כיון שהדינים כן מהיכן בא סמאל ל (שמרת לה ג) לא תבערו אש בכל מקומות (תיקו"ז תמ"ח דף פה.), וזו מה שאין כן בראשונה שהיה מוציא אותו מנוקבא דתהומא רבא

וזה היא התפי

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם
עֲלִינוּ

הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
בּוֹאֵבְכֶם לְשָׁלוֹם
עֲלִינוּ

הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
בְּרַבּוֹנֵי לְשָׁלוֹם
עֲלִינוּ

הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
בְּצֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם
עֲלִינוּ

הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ נ

ומעתה מצוה, כיון שהדינים מסולקים כזכר לעיל בספר הזוהר, ואם
כן מהיכן בא סמאל לקטרג כמצוהר לעיל, אלא שהוא על דרך
(שמחה לה ג) לא תצטרו אש בכל מושבותיכם, על פי דרך ספר הזוהר בכמה
מקומות (תיקון חמ"ח דף פה.), וזהו שמדקדק רשב"י בלשונו וילך הרע בא,
מה שאין כן בראשונה שהיה מסולק לגמרי כאמור, ועתה הוא בעלמו
מוציא אותו מנוקבא דתהומא רבא, להשרות לו עליו, וזהו יצר הרע בא כו'.
L

וזו היא התפילה שיאמר כל איש ואשה

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם מִלְּאֲבֵי הַשָּׁרֵת מִלְּאֲבֵי
עֲלִיּוֹן, מִמְּלַךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים

הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בּוֹאֲכֶם לְשֵׁלוֹם מִלְּאֲבֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲבֵי
עֲלִיּוֹן, מִמְּלַךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים

הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בְּרַכּוֹנֵי לְשֵׁלוֹם מִלְּאֲבֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲבֵי
עֲלִיּוֹן, מִמְּלַךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים

הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בְּצֵאתְכֶם לְשֵׁלוֹם מִלְּאֲבֵי הַשָּׁלוֹם
מִלְּאֲבֵי עֲלִיּוֹן, מִמְּלַךְ מַלְכֵי

הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

Shneur Zalman, of Lyady, 1745-1813.

8

שלחן ערוך

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול

הגאון האלהי החסיד המפורסם

אור עולם מופת הדור

נור ישראל ותפארתו קדוש ה'

מרנא ורבנא

מוה' שניאור זלמן נבג"מ



הוצאה חדשה מסודרת מחדש ומתוקנת



ירושלים ת"ו תשנ"ג

הלכות שבת רע"א

ק"ט

ה ומצוה מן המובחר לקדש סמוך לתחלת כניסתו בכל מה שאפשר וואף אם יצא מבית הכנסת מבעוד יום יש לו לקדש מיד דכיון שהוסיף מחול על הקדש הרי זה אצלו כניסת השבת ויש לו לקדש מיד סמוך לכניסתו ואחר הקידוש צריך לאכול ג"כ מיד כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה ואם אינו תאב לאכול מיד יכול להמתין מלקדש תוך הלילה כמה שירצה כדי שיאכל לתיאבון ויוכל לסמוך על מה שכבר זכרו בתחלת כניסתו בתפלת ערבית שכבר יצא בזה מן התורה שהרי מן התורה אין צריך אלא זכירה בדברים בלבד בלא יין והרי זכרו בתפלה:

76 ג' יש נזהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה (דהיינו שעה שביעית אחר חצות היום עיין סי' תכ"ח) אלא או קודם הלילה או לאחר שעה תוך הלילה לפי שבשעה הראשונה הוא מזל מאדים וסמא"ל מושל עליו וכבר נתבאר שלכתחלה יש לו לקדש מיד בבואו מבית הכנסת מבעוד יום: L

ד' הקידוש ביו"ט הוא מדברי סופרים ואעפ"כ יש לו כל דיני קידוש של שבת לכל דבר אלא שאם אין לו אלא כוס אחד (א) וחל יו"ט בערב שבת הרי קידוש של שבת קודם לשל יו"ט כיון שעיקר הקידוש בשבת הוא מן התורה אע"פ שעל הכוס הוא מדברי סופרים:

ה' לנשים חייבות בקידוש היום בשבת מן התורה וביו"ט מדברי סופרים ואע"פ שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממנה בקידוש היום חייבות שנאמר * זכור את יום וגו' ונאמר * שמור את יום וגו' כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והואיל והנשים מוזהרות בשמירתו להשמר בו מעשיית מלאכה שהיא מצות לא תעשה כל מלאכה וגו' וכל מצות לא תעשה אף שהזמן גרמא נשים מוזהרות בה הרי הן מוזהרות ג"כ בזכירתו דהיינו קידוש היום:

ו' זכיון שהנשים חייבות בקידוש היום מן התורה כמו האנשים יכולות להוציא את האנשים ידי חובתם אלא שלכתחלה אין להורות כן לשואל הלכה למעשה (שלא יבאו לזלזל במצות):

ז' וקטן אפילו הוא בן י"ג שנה פ אמר אינו ידוע שהביא ב' שערות אינו מוציא את האשה כיון שהיא מחוייבת מן התורה בודאי והוא אינו מחוייב אלא מספק כי שמא לא הביא ב' שערות עדיין והוא פטור מכל המצות מן התורה לכן תקדש האשה בעצמה ואם אינה יודעת תאמר עם הקטן מלה במלה ואפילו אם שומעת הקידוש מגדול מכל מקום אם אינה מכינה לשון הקודש תאמר עמו מלה במלה כמו שנתבאר בסי' קצ"ג:

ח' מי שאין ידו משגת לקנות יין לקידוש שבליילה ולהכין צרכי סעודה לכבוד הלילה ולכבוד היום ויין לקידוש שביום ה' הרי קידוש הלילה קודם לכל לפי שהוא מן התורה אע"פ שיכול לקדש על הפת וגם על היין אינו אלא מדברי סופרים מכל מקום כיון שעיקר קידוש זה הוא מן התורה גם היין שלו קודם לכל פ' חוץ מן הפת שאם אין לו פת (ב) לחם משנה היא קודמת ליין של קידוש הלילה ויקדש על הפת לפי שהפת הוא עיקר מצות סעודת השבת שאי אפשר לקיימן כלל בלא פת כמ"ש בסי' רע"ד (סעף ה') ואם יש לו פת ויין לקידוש הלילה וצריך (לקנות יין לקידוש שביום) ולהכין צרכי סעודה לכבוד לילה ולכבוד יום הרי צרכי סעודה שלכבוד היום קודמין

קונטרס אחרון

(א) וחל יו"ט כו'. זה פשוט דאם חל במוצאי שבת בלילה שנת קודם כמ"ש בתשובת הרדב"ז לענין החפץ נצט"ה האסורים שאין מעמידין על המצות ואף להחולקים שם היינו דוקא היכא דמקודש טפי אבל לא היכא דכי הדדי נינהו עיין שו"ת חסד לבי סי' ק"ו:

(ב) לחם משנה. אף שבמג"א סי' רנ"ד סק"ג מביא דאית מוכה כ"כ מכל מקום כגון יש להורות כהט"ו: הו"ל ואפשר לקדש על הפת ואפשר דאף המג"א מודה בזה דע"כ לחם משנה יש לו אסמכתא מלאווייתא מה שאין כן ביון שלא מוכר בתורה דהא מהאי טעמא תמיכא עירובי תחומין מעירובי תכרות לפרש"י ותוס' בשבת דף ל"ד עיין סי' רס"א:

(1) ח"ד סי' י"ג: (2) סי' תרע"ח סק"ב: (3) ע"א ד"ה בעירובין: (4) ד"ה לא:

9

ה טור
ו נסמן סי'
רס"ז ס"ג
ז מ"א סק"א
ח תיקוני
שבת
ט מ"מ פכ"ט
הי"ח
י מ"א סק"א
כ ע"י קונטרס
אחרון
* (שמות כ ח)
* (דברים ה'
י"ב)
ל רב אדא בר
אהבה ברכות
כ"ב
מ רבא שם
נ כל בו
ס מ"א סק"ב
ע ברייתא
פסחים דק"ה
א'
פ מ"א
צ ע"י קונטרס
אחרון

ועפ"כ
שבטל
לנו הם
הג זה
ה שלא
העיקר
יש זה
(ואין
ואסור
לבטלה
חובתו
של יום
ע כגון
אכילה
חשש
וישתה
זה ידי
חובתו
בביתו
ם:
מועיל
מר עם
זכור
מה אין
לתקן
די שמי
נוהגין
כל כך
רו כדי
שיש
השבת
כניסתו
ים ומן
יציא אתו
גור

12

1937
FEB 11

מג התורה והאמונה, שנת ה'תשכ"ג

ספר

שאלות ותשובות באורים ופירושים

על

גידסות ומשניות עמוקות ושמעתות והלכות חמורות והלכה למעשה
כפי צורך השואל שאלי נזקקו - ברוך ה' - יום יום

מאת

רבינו מנחם עזריה מפאנו

ועוד זכינו על ידו לפירוש האלפסי זצ"ל על שלש הלכות חמורות
במסכת כתובות שנדפסו בסימנים קכז-קכח-קכט

נדפס לראשונה בחיי המחבר
בשנת ה'ש"ס בעיר וניציה,

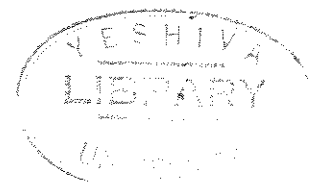
ע"י תלמידו האלוף מוהר"ר יצחק בכ"ר מרדכי זצ"ל איש פולוניא
ונדפס פעם שניה בעיר דיהרנפורט בשנת תקנ"ח
ופעם שלישית בעיר סיגעט בשנת תרנ"ב

ועכשיו נדפס מחדש

בתוספת הגהות והערות מכתבי יד של רבינו הרמ"ע ותלמידיו
ובמעלות רבות נוספות כמבואר במבוא
ונספח אליהם מפתח ענינים ותולדות רבינו הרמ"ע ועוד.

בפניה"ק ירושלים תובב"א

שנת ה'תשכ"ג



וטומאה הכי נמי כדתנן בפרק י"ט דכלים החבל היוצא מן המטה עד חמשה טפחים טהור מחמשה עד עשרה טמא דאף חמשה בכלל טומאה, ברם הכא חומרא דאתיא לידי קולא היא לפטרו מק"ש בסוף זמן, תדע דקתני עד שיעלה עמוד השחר ולא עד שעלה אלמא עד דוקא ועד בכלל וכלהו הכי נמי, ומנה דאף ת"ק לא נחית הכא לדותיקין, ולא גרסינן וגומרה אלא אי תנינן עם הנץ החמה, ומאן דתני הכי סבר דרבי יהושע פליג אדותיקין, והא ודאי ליתא, ועוד ת"ק גופיה לא דייק לפי גרסא זו כותיקין, שהם אמרו להקדים גמר קריאתה בכדי שתהא תחלת התפלה עם הנץ החמה דהיינו ייראוך עם שמש, אלמא תנן סתמא עד הנץ החמה ולא גרסינן וגומרה.

ב. תשובה להתחלת זמן ק"ש של ערבית.

תנאי טובא איפליגו בהדה מלתא.

מאוחר שבכלם. כדברי רש"י, הוא ר' אחא, ואשכחן ליה בתנאי בראי בכמה דוכתי, הכא ע"ט ע"ב ובשבת ובתעניות ובפרק האשה בתרא ובס"פ הוהב ובב"ב ודכותיהו, קתני בשמעתין משעה שרוב בני אדם נכנסים להסב.

וקודם אליו. סתם ברייתא ותניא אידך נמי משמיה דרבי חנינא, בין שיהיה בן אנטונינוס או בן חכינאי או בן אחי ר' יהושע אע"ג דחנניה שמו או שיהיה ר' חנינא בר חמא שהיה גדול בימי רבי ור' חייא ואינו רחוק שיחשב גם הוא תנא דברייתא וקאמר, משעה שהעני נכנס לאכול פתו במלח, וסתמא מסיים בה עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו, ופליג אסתם מתני' במשעה ובעד סוף, וחד מתרי תנאי אליבא דר' מאיר קתני משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות, ובירושלמי מתנו לה משמיה דרבי חייא, ומסקנא בגמרא דילן דעני ובני אדם חד שעורא.

וקודם לזמן זה. כהנים לתרומתן, וגי' תנאים שוים בה דסתם מתני' נכנסין תנן וסתם ברייתא תני זכאין ור' יהושע מטהרין וכלם אמרו דבר אחר.

וקרא דלילה משמר ויום מלאכה הוי לדידהו זכר לדבר משום דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן, וכך אנו מפרשים אין ראייה לדבר בכל מקום, ולא תקשי משם ראייה דתנן בסוף פרק המוציא יין פ"ב ע"א דהתם ה"ק ליה ר' יוסי לר' מאיר אם משם אתה למד ראייה גמורה היא לדברי.

ובירושלמי אמרו דכהן ובני אדם קרובין להיות שוין ע"כ, אלמא לאו חד שעורא נינהו ולעולם כהן מוקדם, ועני ובני אדם שוין כדאמרן, ומקשו איתא חמי כהנים לתרומתן יממא הוא ועם ככביא הוא ובני אדם בלילי שבת שעה ותרתיל בליליא הוא, א"ר יוסי תפתר באלין כופרניה דקיקיא דארוחתהון מסתלקא עד שהוא יממא דצדי לון מקמי היותא ע"כ, אלמא קרובין הן וכהן קדים.

ולפי דרכנו למדנו מנהגן של רוב ישראל משנים קדמוניות שלא להיות נדחפים אל ביתם בשבת לסעודת הלילה תכף אחר תפלת הערב אלא כל אחד לפי

עונג שלו, והנה להם לישראל שנו בכניסתו כל זמן שאין נכנסים דרבנן הוא ומצות זכירה שהיא דבה מקדש השבת, ולא גרע מטבע על ידו לנשמה יתרה נגד נפש רוח אלהים יצא ידי שניהם ויתפלל ע מעורר קדושת נפש יתרה, ומקדש שלחנו לנשמה יתרה, ומכאן אתו דפתח במזבח וסיים בשלחן למי ע ליכנס לסעודת הלילה תכף אחר שלא ליכנס לשבת כשהוא מעונה

וקודם לזמן זה. תנאי א לתרומתן, ואבין השמשות דרבי יתהוי להו הערב שמש, זאת היח והלא כהנים מבע"י הם טובלים וא

וברירא מלתא דר"י לא ח שיהא זמן ק"ש מאוחר טפי לעונו להודו וזמן ק"ש לחוד, אעפ"י ש מדידהו מן הראייה הזאת שאין לד תפלות באמצע תקנום ומר בעי ב [ענין לכאן].

וקודם לזמן זה משעה י בברייתא והיינו בין השמשות ד מדליקין ל"ה ע"א.

וכי אתינן למפשטה לבו מאוחר כדלעיל, דאי ס"ד דעני מתני' דקתני דברי ר' אליעזר, בסוף זמן, אי דרישא סתמא ה' ר' חנינא היינו ר' מאיר דטובלין, תרווייהו בחדא מתניתא מתנינן

ואין ספק דהלכה כסתו הכי סבירא להו כדלעיל, וראינו י להתפלל ערבית בכל יום תכף זה משובח כי תפלת הערב אמ דבעי מסמך גאולה של ערבית י בתקנת חכמים אלא ק"ש שעל

עונג שלו, והנח להם לישראל שבני נביאים הם, ושפיר מקיימין זכרהו על היין בכניסתו כל זמן שאין נכנסים לסעודה אלא בקדוש היום, וכל שכן דין ודאי דרבנן הוא ומצות זכירה שהיא דאורייתא קימנוה בתפלה בכניסתו דוקא דחתמינן בה מקדש השבת, ולא גרע מטבע זה שטבעו חכמים בתפלת ערבית של שבת לזכות על ידו לנשמה יתרה נגד נפש רוח ונשמה ממאן דאמרי באי כלה תלת זמני, וירא אלהים יצא ידי שניהם ויתפלל עם הצבור כדי שיהא מקדש השבת דידיה בלחש מעורר קדושת נפש יתרה, ומקדש השבת של ש"צ מעין שבע לרוח יתרה, ושעל שלחנו לנשמה יתרה, ומכאן אתה למד כבוד עונג שבת וסעודותיה כי רב הוא דפחה במוצח וסיים בשלחן למי שמכוין בהן לשם מצוה ודי בזה, ומי שאמר למהר ליכנס לסעודת הלילה תכף אחר ערבית אפשר שהיה מתענה בערב שבת ונזהר שלא ליכנס לשבת כשהוא מעונה הרבה.

ל

וקודם לזמן זה, תניא אידך משמיה דר' מאיר משעה שהכהנים טובלין לתרומתן, ואבין השמשות דרבי יוסי סמוך דסגיא להו למטבל פורתא מקמי הכי דתהווי להו הערב שמש, זאת היתה תשובת ר"מ לר' יהודה דאקשי ליה בשמעתין והלא כהנים מבע"י הם טובלים וא"ל ר"מ מי סברת אבין השמשות דידך קא סמיכנא.

וברירא מלתא דר"י לא חשיב ליה זמן שכיבה [עד] בין השמשות דידיה דבעי שיהא זמן ק"ש מאוחר טפי לעונת טבילה, אלמא פלג המנחה לתפלת הערב שעורה יהוד וזמן ק"ש לחוד, אעפ"י שאין כן דעת בעלי התוספות, ודין ודאי עדיפא מדידהו מן הראיה הזאת שאין להשיב עליה, ופלוגתא דריב"ל ור' יוחנן, דמר אמר תפלות באמצע תקנום ומר בעי בערבית נמי גאולה ברישא ותפלה סמוכה לה אינה [ענין לכאן].

וקודם לזמן זה משעה שקדש היום בערבי שבתות דקתני ר' אליעזר בבבביתא והיינו בין השמשות דר' יהודה כדאיפסיקא הלכתא בשלהי פרק במה מדליקין ל"ה ע"א.

וכי אתינן למפשטה לבעיך דעני וכהן הי מינייהו קדים מסקינן דעני מאוחר כדלעיל, דאי ס"ד דעני מוקדם ר' חנינא היינו ר' אליעזר פי' היינו סתם מתני' דקתני דברי ר' אליעזר, אי דכלה מלתיה היא ולא פליגי רבנן עליה אלא בסוף זמן, אי דרישא סתמא היא ולא פליגי בה ר' אליעזר, והוה מצי למימר ר' חנינא היינו ר' מאיר דטובלין, ושבה ראיתו יותר חזקה כיון דר' מאיר ור' חנינא תרווייהו בחדא מתנייתא מתנינן להו, אלא דקדימה דהרף עין לא חשיבא ליה.

ואין ספק דהלכה כסתם מתני' וכל שכן דסתם ברייתא נמי ור' יהושע הכי סבירא להו כדלעיל, וראינו לקצת חכמי הצרפתים בספריהם שכתבו כי המקדים להתפלל ערבית בכל יום תכף אחר המנחה ואפילו הרבה קודם פלג המנחה הרי זה משובח כי תפלת הערב אמרו ולא תפלת הלילה, ואוקמוה לההיא דר' יוחנן דבעי מסמך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית בשמע מדבריהם, ואנו אין לנו בתקנת חכמים אלא ק"ש שעל המטה לא בתפלה כלל, אבל ברכות ודאי תקנו

פחים
אתיא
ולא
הכא
סבר
גרסא
הגן
ומרה.

בכמה
בב"ב

בין
או
גם
סיים
סוף,
ערבי
ובני

מתני'
אחד.

תורה
נקשי
מאיר

לאו
איתא
שעה
זלקא

היות
לפי

יהא רעב ולאכול לקיום הג' סעודות. ונראה דגם קידוש היום קודם לשאר מאכלי היום לבר לחסו"ו, ויש מי שאומר דאפשר דכבוד היום עדיף מקידוש היום, דהקידוש הוא מפני הכבוד [עין מג"א סוף סק"ג], אבל העיקר כמ"ש, וכן מבואר מירושלמי שהביאו תוספות בפסחים [ק"ג. ד"ה דמשי"ט] שאומר איזהו כבוד יום בורא פרי הגפן, ע"ש [וכן כמע האליה רנה (סק"ד) וגם המג"א (ס) ספוקי מספקא ליה ע"ש]:

הש"ס ד י' 'פרי מגדים', משום דזהו וודאי דמאכלים שאי אפשר להיות ביום כמו בלילה כמו דגים חמים או מרק ובשר חם שבהכרח כשנשארים על יום מחר יתקלקלו מהטעם הקודם דהא זהו עיבור צורה שבקדשים, פשיטא שאין לנו להניח מלאכול בלילה מפני שאי אפשר כן למחר, וא"כ פת חטים לא נאכל בלילה שהרבה טוב הפת בלילה יותר מביום כידוע, אלא שזה וודאי לא צוותה תורה לבלי לאכול בלילה מפני שאין למחר כיוצא בזה, ולכן פירשו לעניין יין ופירות דלא יתקלקלו עד למחר בזה כבוד יום קודם, ולכן דגים חמים שהעולם מחבבים אותם יותר מן קרים וזה אי אפשר להיות ביום לכן אנו אוכלים זה בלילה, וכן מרק חם וטוב, וכנגד זה אנו מטמינים בתנור על למחר מאכלים שצריכים הרבה הצטמקות וכן הקוג"ל לכבוד יום, ושפיר עבדי עמא קדישא [ומה אחי שפיר הוהר יתרו (ד' קנ"ו) פתח] שהניח המג"א סק"ד וזה לשונו: בעי לסדר פמורא גלילא דשנתא גנהמא ונמוזי, ר' יתק אמר אפילו גיומא דשנתא נמי. עכ"ל. וקשה מאי אפילו הא כבוד יום קודם, ולפמ"ש הכי פירושו דבעי לסדר פמורא גלילא גנהמא ונמוזי אע"פ שהלחם והמוזות של לילה טובים משל יום משום דהם חמין וא"כ הייתי אומר דביום השבת כיון דאי אפשר כשל לילה לא לסדר כלל אלא יאכל דבר מה, קמ"ל דכל מה שאתם יכול להכין מתיין]:

ד"א כתב רבינו הב"י בסעיף א' כשיבא לביתו א ימהר לאכול מיד. עכ"ל. והיינו לקדש כדי שיזכור שבת בכניסתו [מג"א סק"א], וממילא דיאכל מיד משום קידוש במקום סעודה, ואפילו קודם שתחשקו [ט"ו סק"א], ויכול לאכול ע"י קידוש זה [שס], וכבר בארנו בזה בסימן רס"ז [פ"ה] ע"ש. ופשוט הוא דאם אינו יכול עדיין לאכול, שיוכל להמתין איזה שעות בלילה [נמנע עוריה נחשנות (ס"ח דמ"ע משאו סי' ט)]. וראיתי מי שכתב שיקדש דווקא קודם לילה, כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ו' הוא מזל צדק לכן יקדש בצדק [מג"א סס]. ולענ"ד הוא תמוה דח"ו לומר שאנחנו תחת המזלות, ואדרבא ראיתי בקדמונים שהאומות הקדמונים היו יושבים בשבת בחשך ובוכים מפני שהמזלות של שבת מורים לרעה והקב"ה צוה אותנו להיפך להדליק הרבה אור ולהתענג עצמינו להראות שאנו למעלה מהמזלות ואותנו לקח ד' להוציאנו ממערכת השמים, ואיך נאמר כזה וצ"ג, 'והבוטח בד' חסד יסובבנו'. [המג"א סס הניח או שמים גלילה ע"ש, אמנם ע"ש בפירוש מרדכי (ד"ה דמ"ח) דשמים הוא שמי חלקי שעה ומטעם דמתי נקטות היו נשדות רחוק מהעיר ועד שיצאו נמשך הזמן ממילא, ואדרבא מדמיך שם נאלין כופרנייא ע"ש משמע דמנוה לאכול מקודם וזו"ק]:

י ודא דכבוד יום קודם זהו בשאר דברים מצרכי סעודה, אבל אם אין לו אלא כוס אחד יין קידוש הלילה קודמת לשל יום, דעיקר הקידוש הוא בלילה כמ"ש. ולכן אם אין ידו משגת להכין יין לקידוש ולהכין צרכי סעודה לכבוד הלילה ולכבוד היום ולקידוש היום, מוטב שיקנה יין לקידוש הלילה ויזו ממנה שיכין צרכי הסעודה או ממנה שיקנה יין לקידוש היום, אמנם לחם קודם לכל דבר שלא

פסקי מישנה ברורה

לולא דברי הט"ז הייתי אומר דאין כונת הטור כלל במה שאמר מיד לזרז לדבר זה, רק שבא הטור לומר דבהגיע זמן חיוב קידוש דהיינו אחר שהוא לילה שאז מתקדש היום מצוה לעשות דבר זה תיכף ולא לאחר. [ין וע"ש בפסקי משנ"ב.

הפוסקים. [ין בבית"ל (ס): ונראה דאם ריפתא חביבא לו יותר מיין, יותר טוב שיקדש אריפתא ויקנה צרכי סעודה שיקיים שתי המצוות ממנה שיקנה לו יין לקידוש ויאכל פת לבר. [הן בבית"ל (פ"ג ד"ה מוטנ) הסתפק שבא הכונה פת עם כסא דהרסנא, והשאר לקידוש. [ין בבית"ל (פ"ה ד"ה מ"ד):



פירסום ראשון:

כת"י מהפרי מגדים זי"ע על הלכות חנוכה

צפ"שנתו של רבינו - בפירסום ראשון:

מכתב כתי"ק בעניני צניעות ובענין הבירגער שוהלען
 מושא ומתן עם גדולי ליטא בענין קדושת גגין ועליות

על הפרק:

חומר הענין של המנהג הרע ליקח ממון רב עבור קבורה

בשדה הכשרות:

בענין הביצים שלמראה עינינו שני ראשיהן אינן שוין
 איך להתנהג בבית יהודי ואיך להנהיג מטבח כשר
 בדבר השרצים הנמצאים בצמוקים (ראזינקעס)

7

הרב שמואל אליעזר פרידמאן מרבץ תורה בקרית יואל בעמח"ס מים שאובים עמ"ס נדרים

ביאור מקוץ בענין קידוש ליל שבת בין שש לשבע

- א -

7c בשו"ע או"ח (סי' רע"א קע"ח), כתב המחבר וז"ל: כשיבא לכיתו ימהר לאכול מיד. וכתב ע"ז המגן אברהם (סק"ה), וז"ל: לאכול מיד, היינו לקדש כדי שיזכרו שבת בכניסתו ועיי' סימן רע"ג סעי' ג', [כלומר דלענין האכילה לא היה צורך למהר, אדרבה עדיף טפי שיאכל בלילה כמבואר בסימן רס"ז עיי"ש במג"א סוף סק"א, אלא דימהר בשביל הקידוש שיזכור שבת בכניסתו, ומכיון שקידש צריך לאכול מיד כמבואר בסימן רע"ג סעי' ג', לבושי שרד ופרמ"ג]. וכתוב בתיקוני שבת (סדר זמירות והנהגות לשבת קודש מהאריז"ל ותלמידיו, אחר תפלת ערבית) שיקדש קודם לילה, כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ו' הוא מזל צדק לכן יקדש בצדק וכו', עכ"ל המג"א.

ובשו"ע התניא (פ"ג), העתיק דבר זה בזה"ל: יש נזהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה (דהיינו שעה ששע"ט א"ת) ונזקקין לה' או קודם הלילה או לאחר שעה תוך הלילה לפי שבשעה הראשונה הוא מזל מאדים וטמא"ל מושל עליו, וכבר נתבאר שלכתחלה יש לו לקדש מיד בכואו מכהכ"ג מבעוד יום עכ"ל.

- ב -

7c אמנם מצינו הרבה שלא הקפידו על זה, עיי' ערוך השלחן (פ"ג י"ב) שכתב וז"ל: וראיתי מי שכתב שיקדש "דווקא" קודם לילה כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ו' הוא מזל צדק לכן יקדש בצדק [מג"א ס"א], ולענ"ד הוא תמוה דח"ו לימר שאנחנו תחת המזלות ואדרבא ראיתי בקדמונים שהאומות הקדמונים היו יושבים בשבת בחשך ובוכים מפני שהמזלות של שבת מורים לרעה, והקב"ה צוה אותנו להיפך להדליק הרבה אור ולהתענג עצמינו להראות שאנו למעלה מהמזלות ואותנו לקח ה' להוציאנו ממערכת השמים, ואיך נאמר כזה רצע"ג והבוטח בה' חסד יסרכבנו עכ"ל הערוך השלחן.

ובעין זה כתב בספר משמרת שלום (מנהגי קהילתנו סי' כ"ז אות ג'), וז"ל: מנהג אברהם"ק זי"ע לקדש תיכף אחר תפלת ערבית ולא היו חוששין לחשש שעה ראשונה. ובהערות שם הוסיף בזה"ל: וכן הסכים הגר"א בביאורו, ובאמת הוא פלא לחשוש בשבת בענינים כאלו הלא אז"ל בזה"ק פרשת תרומה (ק"ג ע"ב) שנהוג לאומרו קודם תפלת ערבית בלילי שבת, וכל שולטני רוגזין ומארי דינא כלהו ערקין ואתעברו מינה, ולית שולטנא אחרא בכולהו עלמין, על כן אני נוהג ללמוד בליל גיטל כשחל בליל שבת הגם כי בחול נוהגין שלא ללמוד, כליל שבת לפע"ד אין שום חשש מהאי טעמא וכתבין עכ"ל.

ובספר זכרון יהודה, [מנהגי הגאון הקדוש רבי מאיר א"ש זצ"ל בעל שו"ת אמרי אש, שנכתבו על ידי בנו הגה"צ רבי מנחם א"ש זצ"ל] (אות ע"ט), כתב וז"ל: נהג ברברי התקוני שבת, והרמ"ע, הביאם המגן אברהם הלכות שבת (סי' רע"א סק"ה) וכו'. ואמר כי הדבר תמוה בעיניו, "כי מה ענין שליטת מזל מאדים לקדושת שבת, הלא בשבת כל שולטני רוגזין ומארי דינין כולהו ערקין ואתעברו מינה כדאיתא בזה"ק", ורק אמר הואיל ויצא מפי הרמ"ע והביאו המגן אברהם וכבר התחיל לנהוג כן אינו משנה ממנהגו עכ"ל הזכרון יהודה.

ויש להעיר ברבריו דמשמע כאילו שהרמ"ע הוא ג"כ מאלו המחמירין שלא לקדש בשעה ראשונה, וזה אינו שכרמ"ע מבואר רק שיש להקל שלא לקדש תיכף בכניסת היום אם אינו תאב לאכול, ואינו מחויב לזכור את השבת בכניסתו מיד, מכיון שכבר זכרו בתפלה, ועל זה סובב הולך כל תשובתו שם, אבל אינו מזכיר כלל שום רמז ורמיזה מהא דשליטת מאדים.

ובאמת דמה שכתבו המשמרת שלום והזכרון יהודה דבשבת אין לחשוש לענינים אלו, אינו פשוט כ"כ ותלוי באשלי רברבי, דעיי' בטור או"ח (סי' רפ"ו), שכתב: ואין חותמין שומר עמו ישראל לעד כדאיתא במדרש שבשבת אין צריכין שמירה שהשבת שומר וכו' [היינו במדרש תהלים על פסוק מזמור שיר ליום השבת, ובזה"ק (ח"א דף מ"ח ע"א) וז"ל: כד אתקדש יומא במעלי שכתא וכו' וכדין עלמא בנטירו עלאה ולא בעינן לצלאל על נטירו כגון שומר את עמו ישראל לעד וכו', אבל בשבת סוכת שלום אתפריסא על עלמא ואתנטר בכל סטרין וכו' ע"כ], וכן כתב רב נטרונאי [שלא לומר ברכת המולך דהיינו ברוך ה' לעולם] והאריך הרבה וסיום דבריו: אבל בשבת דשכיחי מויקין וצריכין ישראל למיעל לבתיהון מקמי דליחשיך וכו' סלקה לתוספת שהוסיפו על שתים לאחריה ואוקמוה אדאורייתא וכו' ע"כ לשון הטור.

ועיי"ש ברד"ש ובפרישה (סק"ג), ולתי' הראשון השמירה הוא מפני אויבים דמפני המזיקים לא צריך שמירה עכ"פ בעיר, ולתי' השני באמת שכיחי מזיקים אלא שאין צריך להתפלל מהשי"ת שישמרנו עיי"ש באורך.

18

ובטו"ז שם מיישב המנהג שאומרים ושמור צאתנו, דהא דבשבת אין צריכים להתפלל על שמירה לפי שאם ישמרו את השבת השבת ישמור אותם, והיינו אם ישמרו אותו כראוי כמו שאמרו אלמלי שמרו ישראל, ואנו יודעים שאין אנו בחזקת שומרי שבת כראוי על כן צריכין אנו להתפלל על השמירה, אלא דמכל מקום אין לסיים שומר עמו ישראל לעד כי בשבת יש מעלה טפי כי נתן לנו שבת לשמור אלא שמצד האדם אין השבת שומרו וכו' ע"כ.

וע"ע בזוהר הקדוש (פרשת ויקהל, דף ר"ה ע"ב): ולא בעינן לצלואה על נטורא בגין דישראל אינון נטורין וכו' סוף סוף נטורו אישתכח כההוא ליליא לעמא קדישא וכו', ואי תימא הא תנינן דלא יפוק בר נש יחידי לא בליליא רביעאה דשבתא ולא בליליא דשבתא ובעי בר נש לאסתמרא, וכו' ותי' שם הוזה"ק לחלק בין יחיד לרבים דאע"ג דלכלל ישראל השבת הוא שמור מן המזיקין, מ"מ יחיד אפשר דאיתרע מזליה וצריך שמירה אף בשבת עיי"ש, ומובא במג"א כאן (סי' קס"ז סק"ג), והמג"א מיישב בזה דלכך אומרים ושמור צאתנו מפני שזה קאי על כל יחיד ויחיד אבל הברכה שומר עמו ישראל דמשמע על כלל ישראל אין אומרים. ועיי"ש במחצ"ש שרוצה לחלק דבשבת שכיחי טפי מזיקים אבל אין להם רשות להזיק וכבר העירו על דבריו מגמ' פסחים (ק"ב ע"ב), ומזוה"ק פרשת ויקהל הנ"ל, ששם מפורש שיש להם ג"כ רשות להזיק עיי' בספר מגדים חדשים ברכות (ו' ע"ב).

וע"ע במטה משה (סי' ע"ה), אחר שהאריך בגודל אמירת ויהי נועם שהיא שיר שמסוגל מאוד להגין על האדם מכל הרעות והמזיקים, כתב שם וז"ל: ולכך תקנו לאומרו בכל מוצאי שבת לפי שכשקדש היום בע"ש באתה שבת באתה מנוחה, וכל המזיקים בורחים ולכן אומר הפורס סוכת שלום עלינו, ומיד במוצאי שבת חוזרין לשוט בעולם ואנחנו צריכים שמירה מהם ולכן אומר אותו, וזוה הטעם עצמו אנו אומרים אותו בכל לילה על המטה לשמירה עכ"ל. וע"ע באבן עזרא (פרשת יצאנו ממצרים) ועכ"פ לאו מילתא פסיקא הוא לומר שבשבת אין לחוש למזיקים, וע"ע בדברינו להלן בענין זה.

- 2 -

ובספר ליקוטי מהרי"ח (מלך קדוש דליל עמ, זמן קדוש ד"ה ועין), כתב וז"ל: ושמעתי בשם הרב הקדוש מו"ה שמעון מיעריסלאב זצ"ל"ה כשהיה מקדש בין שעה ששית לשביעית היה אומר הפיוט אב הרחמים, הוא ירחם עם עמוסים, ויזכור ברית איתנים, ויציל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן הגשואים, ויחון אותנו לפליטת עולמים, וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים ע"כ. והוכח גם בטעמי המנהגים (קונטרס לחון לוח נט"ז).

ובספר מנהגי קול אריה (לוח נ"ט) כתב וז"ל: לא המתין ליל שבת בקידוש עד שיעבור שעה שביעית מזל מאדים. ובמוסגר הוסיף כותב המנהגים בזה"ל: גם אאמור"ר הגדול עשה כן, אבל היה דרכו להזכיר בשם קדוש אחד (להלן הוא מו"ה שמעון מיעריסלאב זצ"ל"ה) כי טוב לומר הפיוט אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות וכו', וכ"כ בספר סגולות ישראל, ונתעוררתי לזה מכבוד ש"ב הרב הגאון מו"ה חיים צוקער נ"י ראבד"ק בערעגסאז יצ"ו עכ"ל.

ובזמירות עבודת הלוי (טאהש, שיצא לאור ע"י גיסי מזהר"ר מרדכי יצחק סג"ל טירנויער ז"ל) בקונטרס עבודת הלויים הנדפס בסופו (והוא מנהגי הסבא קדישא מוה"ר מטאהש זצוקל"ה) ליל שבת ארת י"ט, כתב שם: בדרך כלל לא התחיל בעריכת השלחן קודם שעה שבע, אם לא לאיזה צורך ע"כ, ובאות ל"א כתב: כשאירע שקידש בין שש לשבע אמר אב הרחמים קודם קידוש ע"כ. וכפי המקובל זירו עצמו כליל שבת כדי שיוכל לקום בחצות בדרכו והרגלו בכל לילה וכמו שכתב שם (לוח נ'), בזה"ל: גם בשב"ק היה קם בחצות הלילה לעסוק בעבודתו הק' ולכל המאוחר בשעה שתים ע"כ, ולכן לא המתין עד שעה שבע. (והמקורות להמנהגים שהבאנו כאן הם מזיקנו של מו"ח שליט"א כ"ק הרה"צ מוה"ר חיים שלמה זצ"ל, אדמו"ר מחוסט, בן הסבא קדישא מוה"ר מטאהש זצוקל"ה). ומנהגו של דודי כ"ק מרן אדמו"ר מטאהש שליט"א הוא לומר בכל פעם לפני קידוש הפיוט אב הרחמים, ואולי טעמו ונימוקו, משום לא פלוג, שאם יזדמן לפעמים שיארע בין שש לשבע. [ובפרט שבליל יו"ט יוכל להזדמן כמה פעמים לקדש בשעה שמאדים שולט עיי' בדברינו להלן].

ובזמירות דברי יואל לשבת (לוח נ"ה), כתב שם בזה"ל: כשחל צום עשרה בטבת בעש"ק, לא הלך רבינו לכיתו בגמר התפלה ומיד אחרי סיימו לברך ולהתברך "גוט שבת" פנה אל מקום שלחנו הטהור, והתחיל לומר שלום עליכם במתינות כמו בכל שבת, ועד שגמר הקידוש כבר באו מאנ"ש אל שלחנו הטהור. ולעת זקנתו הלך לביתו אחר התפלה ולא חזר לביהמ"ד לעריכת השולחן אלא ערכו בחדרו ביחידות ותומ"י התחיל לומר שלום עליכם באופן שגמר הזמירות שלפני קידוש היה עד שעה שבע. ובהערות כתב ע"ז: במג"א רס"י רע"א מביא מספר תיקוני שבת שלא לקדש בין שעה שש לשבע מפני שמזל מאדים שולט אז, וכששאלו את רבינו אם צריכין להמתין ביום התענית עד שעה שבע, היה משיב שישנה סגולה מקובלת מהרה"ק רבי שמעון מיערוסלוב ז"ע שאם מקדשים לפני שעה שבע יאמרו אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות וכו', וסיפר רבינו שחזרנו (מו"ז) הגה"ק מפלאנטש זצ"ל נהג לקדש בכל שבת קודם שעה שבע ע"כ.

19

ובשו"ת נשמת שבת (מ"ז הל"ט קידוש ס' מ'), הביא: עובדא ידענא ממרן מסאטמאר זי"ע כשחל עשרה בטבת בערב שבת שעשה קידוש בין שעה ו' לשעה ז', וכתב ע"ז דאולי שאני יום התענית שהוא שרוי בתענית עיי"ש.

ודבר זה שיש חילוק בין מתענה למי שאינו מתענה מפורש בשו"ת רמ"ע מפאנו (סי' נ') המובא במג"א שם, [שאחר שהאריך בהא דאמרינן ריש ברכות (ב' ע"ב), משעה שכני אדם נכנסין לאכול פתם בערבי שבתות, ובכוליה סוגיא שם וירושלמי, כתב שם] וז"ל: ולפי דרכנו למדנו מנהגן של רוב ישראל משנים קדמוניות שלא להזיז נדחפים אל ביתם בשבת לסעודת הלילה תיכף אחר תפלת הערב, אלא כל אחד לפי עונג שלו, והנה להם לישראל שכני נביאים הם, [כלשון הגמרא פסחים ס"ו ע"א] וכו', ומי שאמר למהר ליכנס לסעודת הלילה תיכף אחר תפלת ערבית אפשר שהיה מתענה בערב שבת ונזהר שלא ליכנס לשבת כשהוא מעונה הרבה עכ"ל, ומפורש בדבריו שמי שמתענה בערב שבת יש למהר ליכנס לסעודת הלילה תיכף כדי שלא ליכנס לשבת כשהוא מעונה הרבה.

וכדאי להביא מה שכתב בזמירות לעטר פתורא (עמ"ל ל"ג), ששמע מהרה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זצוק"ל: מרן ז"ל מצעשינוב הקפיד שלא לעשות קידוש בין שעה שש לשבע, ופעם אחד התענה בעש"ק שובבים, ובליל ש"ק מיהר מרן בעריכת שלחנו הטחור במוקדם, והכין את עצמו לעשות קידוש, לקח הכוס בידו, אך אדהכי והכי הגיע שעה השישית, נשאר עומד ככה עם הכוס בידו בדביקות שעה שלימה ואח"כ עשה קידוש ע"כ.

ובמנהגי קאמארנא (ל"ט קע"ה) כתב וז"ל: הקפידו שלא לקדש בין שעה שש לשבע ע"כ. ובספר מבואר ועד צאתו (פסק כ"ז הערה ס"ג), הביא שכן נהגו צדיקי בית סקווירא לזקוק על זה, גם הרה"ק בעל אהבת ישראל מוויזניץ זצוק"ל הקפיד על זה.

- 7 -

מיהו הגם שבשו"ע הרב מפורש שיש נזהרים שלא לקדש בין שעה שש לשעה שבע, רק או קודם הלילה או אחר שעה ראשונה של הלילה, מ"מ דברי המג"א גופיה [שהו המקור להזהירות המובא בשו"ע הרב] יכולין להתפרש במובן אחר ממה שמרכיב בשו"ע הרב, שנוכל לפרש כוונת המג"א, במי שעומד עכשיו קודם השבת, ויש לפניו שתי כרירות, או שיקדש טרם כניסת השבת ובאופן שכשיכנס השבת יהא כבר מקודש ועומד, או להמתין עד הלילה כשיקדש עליו היום ואז יזכור את יום השבת על היין, והסברא הפשוטה היה שימתין עד הלילה, כדי לקדש על היין בכניסתו, וגם כדי לאכול סעודת שבת כשכבר לילה שלכתחילה עדיף באופן זה כדי לצאת הדיעות הסוברים שצריכין לאכול לכה"פ כזית או כביצה בלילה דוקא, עיי' במג"א (סי' רפ"ז מק"א), וב"ח (סי' ע"ג), ולכן סלקא דעתין דטפי עדיף לקדש בתחלת הלילה מלקדש קודם הלילה, ועל זה הביא המג"א מספר תיקוני שבת דאדרבה עדיף טפי לקדש קודם לילה מלקדש בתחלת הלילה, כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ו' הוא מזל צדק לכן יקדש בצדק, אף אם עי"ז יאכל הסעודה ג"כ קודם הלילה, ובוה מיירי המג"א. מיהו כל זה הוא דוקא כשאין צריך להמתין, והיינו מפני שהוא עומד עכשיו קודם השבת ויכול לקדש תיכף, ועל זה כתב המג"א בשם תיקוני שבת דיותר טוב לקדש עכשיו מלקדש בשעה הראשונה של הלילה, אבל במי שנתאחר ועומד כבר עכשיו בתחלת הלילה, והשאלה המוטל לפניו הוא אם לקדש בתחלת הלילה במזל מאדים או "להמתין" בקידוש עד אחר שעה ראשונה, על זה לא כתב המג"א שלא יקדש בתחלת הלילה, וכשצריך כבר להמתין אין אנו חוששים לשליטת מאדים, שהרי צריך לזכור את השבת בכניסתו, ומסתבר שזכירת השבת תיכף בכניסתו עדיף מהזהירות שלא לקדש במאדים, הן מכח שומר מצוה לא ידע דבר רע, והן מכח שכך הוא דרך קיום המצוה שכל שמקדש את השבת בכניסתו הרי הוא מקדש בעת שליטת מאדים, ועל כרחך שבוה גילה לנו התורה שאין להקפיד על זה. אלא שאח"כ הביא המג"א מהרמ"ע מפאנו שאם אינו תאב לאכול הרשות בידו להמתין, ומטעם שכבר זכר^{2208/218nm} אותו בכניסתו בבית הכנסת.

ולפי"ז יוצא שאין שום הכרח מהתיקוני שבת ומהמג"א שיש "להמתין" ושלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה אם עדיין לא קידש, ולא עוד אלא אף אם נימא שכיון שכבר זכר אותו בכניסתו בבית הכנסת שוב אין חשש אם ימתין ולא יקדש תיכף, אעפ"כ אין לנו שום הכרח "שצריך" להמתין ושיש בכלל איזה קפידא שלא לקדש תיכף ולדחות מצוות עונג שבת והסעודה כדי שלא לקדש במאדים, ורק כשיכול לקדש מוקדם באופן שלא ימתין כלום ולא ירעב כלל ולא ידחה הסעודה אף רגע אחד אדרבה הסעודה יוקדם, והריון הוא אם להמתין כדי שהקידוש והסעודה יהיו כשכבר נכנס הלילה, אך ורק בזה כתב המג"א בשם תיקוני שבת שיותר טוב להקדים הקידוש כדי לקדש בצדק ולא במאדים. וכן מוכח ג"כ מהאופן שהעתיק הערוה"ש את דברי המג"א שכתב בוה"ל: וראיתי מי שכתב שיקדש "דווקא" קודם לילה כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ו' הוא מזל צדק לכן יקדש בצדק [מג"א שם]. הנה הוסיף הלשון "דווקא" קודם לילה, תיבה שאינו מוזכר במג"א, והיינו משום שעיקר כוונת המג"א הוא שיקדים לקדש, אבל אינו צריך להמתין כשלא יקדש מוקדם ונכנס כבר הלילה.

בדרך אחר יש לחלק ולפרש בדברי המג"א, שעד כאן לא כתב שלא לקדש בתחלת ליל שבת אלא אם מקדש קודם הלילה שאז שולט מזל צדק, שזהו מעלה וחשיבות, ולכן כתב שיקדש קודם הלילה שבוה ירוויח שני דברים, הן שלא יקדש במאדים והן שיקדש בצדק, אבל אם כבר עבר צדק ועומד עכשיו בשעה ראשונה של הלילה, שאף

26

אם ימתין עד השעה השניה יהיה או שליטת חמה ולא צדק, באופן שירוויח רק שלא יקדש במאדים, אבל לא המעלה לקדש בצדק, אין שום הכרח מהמג"א שיש לחוש לזה.

אבל השו"ע הרב הבין אחרת ולמד שדבר זה גופא שלא לקדש במאדים מזה יש להזהר, ויש להמתין עם הקידוש ולא לקדש תיכף בכניסתו, והכל כדאי ומשתלם כדי למנוע ולא לקדש בשליטת מאדים, ואף אם לא יהיה במזל צדק, וכדבריו מפורש בבאר היטב שהעתיק דברי התיקוני שבת קצת באופן אחר מהנוסח שהובא במג"א, וז"ל הבאר היטב: כתב בתיקוני שבת שיקדש קודם לילה, כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים וסמא"ל מושל עליו, ובסוף יום ו' מזל צדק ומלאכו צדקיא"ל והם שני מלאכים אחד רע ואחד טוב, לכן יקדש בצדק "או ימתין עד שיעבור ממשלת מאדים" ויקדש עכ"ל.

וב"כ בספר עולת שבת (פק"ב), וז"ל: כתבו האחרונים דיקדש קודם שנכנס מזל מאדים דתחלת ליל שבת משמש מזל מאדים וסמא"ל מושל עליו, ובשעה אחרונה של ערב שבת משמש מזל צדק ומלאכו צדקיא"ל, והם שני מלאכים שאמרו חז"ל אחד טוב ואחד רע, והנה טוב שלא יקבל את השבת בקידוש בממשלת הרע רק בממשלת הטוב, והרע בעל כרחו יענה אמן, ואם לא קידש מבעוד יום ימתין עד שיעבור ממשלת מאדים ויקדש עכ"ל. וכ"כ בספר תוספת שבת (פק"ב), עכ"פ מפורש מדברייהם של הבאה"ט והעולת שבת והתוספת שבת, שכשום אופן אין לקדש בשעה שמאדים שולט ואף אם נתאחר כבר ועומד כבר עכשיו בתחלת הלילה, יש לו להמתין ולא לקדש בשעה זו.

ומה שכתבו הבאר היטב והעולת שבת "שני מלאכים שאמרו חז"ל אחד טוב ואחד רע" כוונתם להגמרא במס' שבת (ק"ע ע"ג), תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו, ואם לאו מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו ע"כ. וכן מפורש יוצא באבודרהם (קרו מלות השנה, ענינה על שנה), שכתב וז"ל: כדאמרין בפרק כל כתבי תניא רבי יוסי בן רבי יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו וכו', ופרש הר"ר מאיר, כוכב, כי זה הוא לפי סדר המזלות, שמזל צדק משמש בשעה אחרונה של ערב שבת, ומלאך שלו צדקיא"ל שמו, וזהו מלאך טוב, ומאדים משמש בשעה ראשונה של ליל שבת, ומלאך שלו סמא"ל שמו וזהו מלאך רע, ונמצא ששניהם פוגעים זה בזה, זה נכנס בהכנסת שבת, וזה יוצא, ושניהם מלוין לו לאדם עד ביתו עכ"ל, וכ"כ במטה משה (פי מ"ט) מובא באליהו רבה (פי רס"ג ע"ג א').

ברם המג"א השמיט הא דימתין עד שיעבור ממשלת מאדים, ומזה מוכח שהמג"א סובר, שרק להקדים יש להזהר, אבל אם לא הקדים, אין להמתין עד שיעבור ממשלת מאדים, דהחויב לזכור השבת בכניסתו ורחה החשש לקדש בממשלת מאדים. ובוודאי שגם השו"ע הרב מודה שיש להקדים הקידוש אם אפשר וזהו שסיים בסוף דבריו "וכבר נתבאר שלכתחלה יש לו לקדש מיר בבואו מביהכ"נ מבעוד יום". וכוונתו שהגם שיש שני אפשרויות לפניו או לקדש מבעוד יום או לקדש אחר שיעבור ממשלת מאדים, מ"מ היינו דוקא לענין שליטת מאדים אין נפק"מ אם מקדים לקדש לפני שעה ההוא או שממתין לקדש אחר שעה זו, אבל הרי יש חיוב לקדש תיכף כדי שיזכור שבת בכניסתו, ומטעם זה צריך להשתדל לכתחילה להקדים ולא לאחור.

ועפ"י יש לומר שכל אלו שהזכרנו לעיל שמקילין בדבר, נקטו כהמג"א שאין שום חיוב להמתין עם הקידוש, ואם לא הקדים לקדש בצדק, יקדש תיכף בתחלת הלילה ברגע הראשונה שיכול, והטעם לזה הוא או משום שבשבת כל שולטני רוגזין ומארי דדינא כולו ערקין ומתעברין מינה, אלא שאם אפשר לקדש קודם השבת בצדק יש חשיבות לדבר שאז שולט המלאך צדקיא"ל שהוא המלאך הטוב, או משום ששומר מצוה לא ידע דבר רע, ומוטל עליו חיוב לקדש ולזכור שבת בכניסתו, לכן אין לחוש לזה. ויש שנהגו לומר אב הרחמים וכו' ויציל נפשותינו מן השעות הרעות וכנ"ל, אבל יסוד ושורש מנהגם שלא הקפידו למנוע מלקדש בשעה זו הוא מכח שנקטו לעיקר כמו שהעתיק המג"א מספר תיקוני שבת שרק להקדים כדאי אבל לא לדחות הקידוש ולהמתין עד שיעבור ממשלת מאדים, ודלא כהבאה"ט ושו"ע הרב.

L

- ה -

7e עוד כתב בליקוטי מהרי"ח שם (מל קידוש דליל שנה, ומן קידוש ד"ה ע"ה) וז"ל: ועיי' עוד במג"א שם בשם התיקוני שבת שבתחלת ליל שבת היא מזל מאדים והיא ממשלת הסי"מ ובסוף יום ו"ה היא מזל צד"ק לכן יקדש קודם הלילה כדי שיקדש במזל צדק או ימתין עד שיעבור ממשלת מאדי"ם, ועיי' בספר מגיד תעלומה על מס' ברכות שמביא סמך לזה מירושלמי הנ"ל שהביא המג"א עיי"ש. והנה אם כי בוודאי ראוי לזהר בזה אך כל ערום יעשה בדעת, כי מי שיש אצל שלחנו אורחים עניים אשר הם רעבים וצמאים א"כ גדול כח מתנת עניים שמהפכין מדת הדין לרחמים [רשי' פרשת וירא י"ה ט"ו, ומקורו במדרש רבה פרשת כי תשא פרשה מ"א את א'], ואל תשגיח על הצדיקים החסידים שאף שיש להם אורחים אשר באו לחסות תחת כנפיהם ורובם אין מקדשין עד שעה זו, כי אותן אנשים אשר באים לקבל פני רבם יודעין מנהג רבם ועל מנת כן באו וטועמין מבעוד יום כדי לשבר רעבונום עכ"ל. ועיי' בזה בשו"ת נשמת שבת (ח"ג הלכות קידוש ק"י מ.).

ועיי' במשנה ברורה (סי' מל"ט), שער הציון (סי' ס"ו), שכתב לענין המתנה בליל סוכות כשיורר גשמים וז"ל: ובפרט כשהזמין אצלו אורחים עניים ומסתמא לא אכלו כל היום והם תאכילם לאכול ומצטערים אין לו להמתין וכו', ואפשר עוד דלענין עניים דקיימי אם יעכבם מלאכול איסורא נמי איכא דהם אינם מחוייבים לצאת כל הדיעות ואיכא חשש דכל תאחר עיי' ראש השנה דף ד' עכ"ל. והוא הדין לענינינו שיש חשש דכל תאחר אם ימתין משום שהוא מקפיד שלא לקדש בשעה הראשונה.

ובעת ע"ה ברעיוני שיתכן שגם אם אין לו אורחים רק שבני ביתו הם רעבים וצמאים, גם אז עובר בכל תאחר, שהרי מפורש בכתובות (י' ע"ב), ועושה צדקה בכל עת זה הון בניו ובנותיו הקטנים עיי"ש, ונפסק להלכה בשו"ע יו"ד (סי' נו"ב ע"ג), והיינו אפילו יותר מבן שש ופחות מזה חובה עליו לפרנסם והחיוב גדול יותר מסתם צדקה עיי"ש. ובפרט לפי"מ דקיי"ל בשו"ע יו"ד בהלכות צדקה (סי' נ"ג ע"ד), דאפילו עשיר כשהוא במקום שאין לו מה לאכול הרי הוא בגדר עני שיכול ליטול מן הצדקה, וא"כ בני ביתו שאין להם מקום לאכול רק בביתו וסמוכים הם על שלחנו, הרי הם עכשיו בגדר עניים שאין להם מה לאכול חוץ בביתם, ומעתה אם הבעה"ב ימתין אולי יש בזה חשש כל תאחר, ולכן כל שיש אפילו רק אחד שסמוך על שלחנו שהוא רעב וצמא אין להמתין רק יקדש מיד.

ומכל שכן אם יש לו בנים קטנים דקיי"ל בשו"ע או"ח (סי' ע"ב ע"י), דצרכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי לענין שמותר לומר לעכ"מ לבשל לו מאכל, [ועכ"פ כלפי אכילה וודאי שיש לקטן דין חושאי"ס עיי' תהלה לרוד שם (סעי' כ"א), ושו"ת מנחת יצחק (ה"ד סי' קכ"ד)], ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ע"ט), פסק שעד בן תשע דינו כחושאי"ס לענין אכילה, וא"כ אם התירו אפילו איסור של אמירה לעכ"מ לצרכי הקטן, כל שכן שיש להקל לענין קידוש בשעה ההוא שלא להמתין. ואף שמותר לקטן לטעום לפני קידוש כמבואר במג"א (סי' ט"ז ע"א, וסי' ע"ג ע"ב), היינו כשאין ברירה אחרת, אבל בוודאי מסתבר דטפי עדיף לקדש בעת שליטת מאדים מלהטעים הקטנים לפני קידוש.

ושמעתי אומרים בשם זקני כ"ק מרן אדמו"ר מקאשוי צוק"ל שהקפיד שלא לעשות קידוש בין שעה שש לשבע, ובשעת הדחק שאינו יכול להמתין אמר שיאמרו אב הרחמים וכנ"ל מהרה"ק רבי שמעון מיערוסלאב זצ"ל. וגם אמר שיש לו קבלה מהרה"ק אדמו"ר מסטראפקאוו צוק"ל דמי שיש לו ילדים קטנים בביתו לא ימתין עד שעה שבע.

- 1 -

74 **הבאנו** עד כאן מנהגים ודיעות שונות לכאן ולכאן, אלו שהקפידו בדבר ואלו שלא הקפידו.

ועכשיו נעתיק עצמינו לבאר קפידא זו טעמו ונימוקו, הנה מקור הקפידא הנזכר בספר תיקוני שבת מצאנו לה סמך ושו"ש במס' שבת (ק"ט ע"ב), לענין הקזת דם ששם מצינו ראינו ג"כ קפידא כזאת שלא להקזי דם בזמן שליטת מזל מאדים, ומשם בארה לענינינו, והכי איתא התם: אמר שמואל פורסא דרמא [ומן הקזת דם] חד בשבתא, ארכעו, ומעלי שבתא, אבל שני וחמישי לא דאמר מר מי שיש לו זכות אבות יקזי דם בשני ובחמישי שבי"ד של מעלה ושל מטה שוין כאחד, בתלחא בשבתא מאי טעמא לא משום דקיימא ליה מאדים בזווי, מעלי שבתא נמי קיימא בזווי, כיון דדרשו ביה רבים שומר פתאים ה'. ופרש"י, דקיימא ליה מאדים בזווי, שמזל מאדים משמש בו בשעות זוגות, ומזל מאדים ממונה על החרב ועל הדבר ועל הפורעניות, והזוגות קשין שהן רשות לשרים כדאמר בפסחים (ק"י ע"ב), והפורעניות מוכנין. שצ"מ חנכ"ל סדר השעות כשנתלו המאורות והמזלות, שעה ראשונה של ד' בשבת שימש שבתאי, ובשניה צדק, ואחריו מאדים, ואחריו חמה, ואחריו נוגה, ואחריו כוכב, ואחריו לבנה, נמצאו ז' המזלות לו' השעות וחזורים חלילה לעולם, נמצא בסדר זה לעולם סימני מזלות המשמשין בתחלת לילי השבוע כצנ"ש חל"ם, מוצאי שבת שעה ראשונה שלו כוכב תחלת ליל שני צדק וכן בסדר הזה, וסדר תחלת סימני הימים חל"ם כצנ"ש, שעה ראשונה של אחד בשבת חמה ושל שני בשבת לבנה ושל שלישי בשבת מאדים, נמצא מאדים חוזר בו חלילה בשעה שמינית ביום והיא זוגות, אבל שאר ימים אין מאדים בזוגות שלהם אם לא בלילה ובלילה אין דרך להקזי עכ"ל רש"י. מבואר להדיא דבעת שליטת מזל מאדים יש להקפיד על הקזה, משום שמזל מאדים ממונה על החרב ועל הדבר ועל הפורעניות, ובפשטות יסוד נימוקו של התיקוני שבת מקורו מקומו טהור בגמרא זו, והגם שלא דמי להרדי ולא קרב זה אל זה, שהרי התם מיירי בהקזה שהוא ענין של סכנה עיי' שם בגמרא בעמוד א', וגם מיירי מהקזת דם" שיש לו שייכות עם מזל מאדים כמבואר בשבת (ק"ו ע"ב), האי מאן דבמאדים יהי גבר אשיר דמא, משא"כ קידוש על היין מה סכנה יש בזה, ואיזה שייכות יש לזה עם דם או מאדים, אבל עכ"פ מצינו מושג זה שיש להקפיד ביותר על השעה שמאדים שולט בה.

ויתיישב בזה מה שבערוה"ש (פ"י י"ב) שהבאנו לעיל, תמה על הך קפידא שכתב המג"א, דח"ו לומר שאנחנו תחת המזלות, ובפשטות כוונתו להא דאמרינן בשבת (ק"ו ע"ב), אין מזל לישראל, אשר מכח זה תמה למה יש להקפיד שלא לקדש במזל מאדים, ולהנ"ל הרי מצינו לזה להדיא מקור בגמרא בהקזת דם לחוש ולא להקזי בשעת שליטת מזל מאדים, ולא אמרינן שאין אנו תחת המזל.

אבל באמת אחר העיון בדברי הערוה"ש אינו מוכרח שכונתו בכלליות לומר שאין אנחנו תחת המזלות ומשום דאין מזל לישראל, רק כוונתו על יום השבת דייקא דבשבת אין להקפיד על זה, וכסברת המשמרת שלום הנ"ל דבשבת כל

22

שולטני רוגזין כולו ערקין ואתעברו מינה, ולזה הביא הערוה"ש שהאומות הקדמונים היו יושבים בשבת בחשך ובוכים מפני שהמזלות של שבת מורים לרעה, והקב"ה צוה אותנו להיפך להראות שאין אנו תחת המזלות וכו', וכמו שכתב הרבינו בחי פ' פ' שופטים (דנ"ט י"ט א'), דשבתאי כוכב של יום השבת מורה למעט אכילה ומניעת תענוג ולבישת בגדים שחורים לכן ציווה הקב"ה לעשות בהיפך שלא לטעות אחר הכוכבים עיי"ש באריכות, מובא באליהו רבה (ס' נ"ג מ"ג ד'), ואם זהו כוונת הערוה"ש אין להוכיח מהקזה להיפך, דבהקזה אין המדובר משבת רק משאר ימים.

ואולם הרבינו חננאל שם במס' שבת (ק"ט ע"ג), חולק על פרש"י ופי' בענין אחר. והמהרש"א כנראה לא היה לפניו פ"ח דהביא פירושו מדברי הערוך שכתב בערך ז"ו פי' יום ג' יבא מאדים ב' פעמים בזווי בשעה ח' ובשעה כ"ב משום הכי חיישינן וכו' זהו פר"ח עכ"ל, ור"ל דכיון דההקזה אינו אלא ביום, מתחיל הסכנה מתחלת היום עד כ"ד שעות מתחלת יומו, וכיון שיש ב' פעמים מאדים בזווי ביום ג' מתחלת היום עד כ"ד שעות, דהיינו שעה ח' ושעה כ"ב מתחלת יומו בתוך כ"ד שעות סכנה היא למקוץ, וכן ביום ו' יש ב' פעמים בזווי מתחלת יום ו' בשעה ו' ובשעה כ' מתחלת היום בתוך כ"ד שעות וכו' עכ"ל המהרש"א.

ולפי פר"ח יוצא שהגם ששליטת מזל מאדים ביום ו' בפעם השני הוא באמצע השבת דהיינו בשעה שתיים אחר חצות הלילה אעפ"כ יש להקפיד על זה ולחוש ולא להקוץ ביום ערב שבת משום שחל באותו היום ב' פעמים מאדים, [ולא הטעם דדשו צ"ר דב"ש ושומר פתאים ה'] הרי שגם ביום השבת יש לחוש לזה, והגם שיש לחלק דשאני התם שהקפידא הוא על יום הששי שהוא יום חול, אלא שהקפידא הוא משום שבתוך כ"ד שעות מתחלת היום הששי חל ב' פעמים מאדים והשני הוא בליל שבת, אבל על יום השבת גופא יתכן שאין לחוש לזה משום דכל שולטני רוגזין כולו ערקין ואתעברו מינה, אעפ"כ פשטות הדברים נראה שלפי פר"ח אין לחלק בין יום חול ליום שבת קודש.

ולפי"ו אולי יש מקום לומר דחילוקי המנהגים הנ"ל, אלו שחששו להתיקוני שבת שלא לקדש בין שעה שש לשעה שבע ואלו שלא חששו, תלוי בפירוש הראשונים בסוגיין, דהמקפידים חששו לפי הרבינו חננאל [שכל דברי דברי קבלה כמו שכתב הרא"ש במס' נדה (סוף"ק ס" ה') מובא בב"י י"ד (ס' קפ"ו), וכ"כ הרא"ש במס' שבתות פרק שבתות הדיינין (פרק ו' ס' כ"ט)]. ומובא דבריהם בש"ך חושן משפט (ס' מ"ב סק"א, וס' מ"ג סק"מ"ו). וע"ע תוס' עירובין (מ"א ע"א) ד"ה ביצה מגולגלת. ולפי הרבינו חננאל הרי מצינו לגבי הקזה לחוש כערב שבת משום שחל בו ביום ב' פעמים מזל מאדים ופעם הב' הוא בליל שבת ואעפ"כ חוששין, א"כ הוא הדין לגבי קידוש בליל שבת יש לחוש הגם דבשבת לית שולטנא אחרא, ולעומת זאת אלו שאין מקפידים ס"ל כפרש"י שהחשש הוא משום שחל מאדים בשעות שוות, ואין לנו שום הוכחה מהגמרא לחוש לשליטת מאדים גם ביום השבת.

- 1 -

76 ברם לאמיתו של דבר לא זו בלבד שאין ראיה מסוגיא דשבת [ק"ט ע"ב] לענין קידוש בעת שליטת מזל מאדים, רק אדרבה משם ראיה להיפך, שהרי התם מפורש שרק בשעה דקיימא ליה מאדים בזווי יש להקפיד, והיינו כשמוזל מאדים משמש בו בשעות זוגות, ומשום דהזוגות קשים שהם רשות לשדים והפורעניות מוכנין וכפרש"י שם, וא"כ ק"ו הדברים, ומה לענין הקזה שיש בזה חשש סכנה, וגם הוא ענין של הקזת "דם" שיש לזה שייכות עם מזל מאדים, ואעפ"כ אין אנו מקפידים בכל שעה ששולט מאדים, רק היכא שמאדים שולט בשעות זוגות שאו ניתוסף לזה גם הא דהזוגות רשות לשדים והפורעניות מוכנין, מכ"ש וק"ו לענין קידוש בתחלת ליל שבת שאינו ענין של סכנה או מילתא שיש לו שייכות לדם ומאדים, בוודאי שאין לחוש לזה בשעה שביעית שהרי מאדים שולט או שלא בשעות זוגות. [ואף לפר"ח שהחשש הוא משום שחל שני פעמים בליל שבת, מ"מ פשטות משמעות הדברים נראה משום דכשני הפעמים שחל בו מאדים שניהם הוא בשעות "שוות", והיינו שמורה לרש"י דדוקא כשחל מאדים בשעות שוות, אלא דמוסיף שנצרך לזה עוד תנאי שיחול ב' פעמים מאדים בתוך כ"ד שעות, כדי ליישב בזה למה לא נחוש ביום רביעי עיי"ש במהרש"א], הא חדא.

גם גוף הקפידא שלא לקדש או, צריך עיון ובירור. דמה בכך שמזל מאדים שולט בשעה ראשונה, האם שליטת מאדים הוא סיבה וטעם שלא לקיים מצוות באותו שעה, וכי צריך דוקא להיות יושב בטל בזמן ההוא, והרי מסביר אדרבה מן הראוי לקיים או מצוות ומעשים טובים כדי לבטל שליטת הס"מ, שהלא תורה ומצוות היא שמירה מכל המזיקים כמבואר בסוטה (כ"ט ע"ב), דתורה ומצוות אגוני מגנא, וא"כ מה מאוד היה נחמד ונעים לקיים בשעה ההוא מצות קידוש על היין שמעלתו גדולה כמבואר במס' שבת (ק"ט ע"ג), ובשלמא הקזה שהוא ענין של רפואה ואין בו מצוה [חוץ המצוה הכללית של שמירת הבריאות, אשר מצד זה אינו מוכרח להקוץ דייקא בשעת שליטת מאדים בשעות שוות] שפיר מובן הקפידא שלא להקוץ בשעה שמאדים שולט שהוא ממונה על הדם, אבל קיום מצות קידוש על היין, מה טעם יש בה שלא לקדש או.

ובפרט שמפורש שרק על קידוש יש להקפיד, אבל לא על שאר מצוות, שזה צריך ביאור למה יגרע כחו של קידוש משאר מצוות וענינים שאין מקפידים על זה. ואף אם נמצא איזה חילוק בין קידוש לשאר מצוות שכתורה, אכתי תקשה למה לא נקפיד על הברלה, שגם זה נלמוד מהפוסק זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו בכניסתו וכיצאיתו כמבואר בפסחים (ק"ו ע"ב) לפי גירסת רש"י בנויר (ד' ע"ב), ולפנינו בפסחים ליתא, וכן כתב הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ט הלכה ב'),

23

הרי דהבדלה נלמד מאותו הפסוק שנלמד מיניה קידוש. ואי נימא דהבדלה לאו דאורייתא כדעת היש מפרשים המוכח בהרב המגיד הלכות שבת (פ"ט הל"ה ב') ודלא כשי' הרמב"ם שם, ונ"ע במג"א (רס"י רצ"ו, וס"י רצ"ט סק"ב), וחי' רעק"א אר"ח (ס"י תפ"ט סעי' ט'), משנה ברורה (ס"י רצ"ו סק"א), ושעה"צ שם (סק"א). הרי גם קידוש על היין הוא רק מדרבנן כמו שכתב הרמב"ם בהלכות שבת (פ"ק כ"ט הל"ה ו'), וכן"כ התוס' בפסחים (ק"ו ע"א) ד"ה זכרהו, שבועות (כ' ע"ב) ד"ה נשים, סוכה (ל"ח ע"א) ד"ה מאי, נזיר (ד' ע"א) ד"ה מאי, ועיי"ש בהמפרש הנקרא רש"י (ג' ע"ב ד' ע"א), וע"ע רש"י ברכות (כ' ע"ב) ד"ה קידוש, דמשמע דס"ל דהוה דאורייתא על היין, וכן הוא דעת התוס' הנ"ל בפסחים ובשבועות לחד תירוצא, וע"ע מג"א (ס"י רס"ט סק"ט), שאגת אריה (ס"י ס').

והגם שיש לחלק דבקידוש גוף הקידוש הוא דאורייתא רק על היין הוא מדרבנן, משא"כ הבדלה דלהפוסקים דהבדלה לאו דאורייתא הכוונה דעצם הבדלה לאו דאורייתא, אבל הלא חזינן דבקידוש אין מקפידין על הקידוש שאומרים בתפלה הגם דלדעת המג"א (ס"י רע"א ס"ק ב'), יוצאין בזה ידי חובת קידוש היום דאורייתא, ודלא כהמנחת חינוך (מצוה ל"א) ועיי"ש בבבאור הלכה ד"ה מיד, ודעת תורה שם, ופרמ"ג (ס"י רס"ט משב"ז סק"א, וס"י רע"א א"א סק"א), ופתיחה כוללת (ח"ג אות ח'), הגהות חת"ס לשו"ע שם, ושו"ת חת"ס (חאו"ח סי' כ"א), ושו"ת חיים שאל (ח"ב סי' מ"ג אות י'), וא"כ חזינן שאין הנקודה אם הוא דאורייתא או דרבנן, רק בקידוש על היין מקפידין ובקידוש בתפלה וכן בהבדלה אין מקפידין, וקשה מה נשתנה אלו מאלו.

הן אמת שבשו"ת נשמת שבת הלכות קידוש (ס"י מ'), הכי א מספר ישראל סבא קדישא (עמוד ע"ג), שהגה"ק בעל צמח צדיק ז"ל לא עשה הבדלה ולא התפלל תפלת ערבית בחורף בין שש לשבע, ושנכדו הרה"ק בעל אהבת ישראל ז"ל הקפיד רק על הבדלה, אבל תפ"ע התפלל בין שש לשבע, באמרו שאי אפשר לו להמתין כשביל טירחא דציבורא עיי"ש, אבל בפוסקים לא נמצא דבר בזה, ומעתה צריך תבלין ומלח להבין קפידא זו, שמקפידין דוקא בקידוש לאפוקי שאר מצוות ולאפוקי הבדלה, וגם בקידוש מקפידין דוקא בקידוש על היין ולא בקידוש בתפלה, וקשה מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה.

וביותר קשה למה מקפידין דוקא בקידוש של שבת ולא ביו"ט, והרי גם ביו"ט יארע כמה פעמים זמן קידוש במאדים [מוצאי שבת שעה ה' ושעה י"ב, ליל ב' שעה ב', ליל ג' שעה ו', ליל ד' שעה ג', ליל ה' שעה ז', ליל ו' שעה ד'] ואין מקפידין בו, וכבר העיר בזה בספר משנת יעקב כאן (ס"י רע"ב) להגאון אב"ד קאפיש זצ"ל, ועיי"ש בספר ויגד משה דיני ומנהגי ליל הסדר (ס"י ע"ו אות ב').

וגם קשה למה לא נימא בזה שומר מצוה לא ידע דבר רע [קהלת ח' ה'], וכמו שכתב הרמ"א באו"ח (ס"י מ"ה סעי' ב'), בשם המרדכי דאין לשפוך מים שלנו מכח מת או תקופה הנופלת, והיינו טעמא משום שומר מצוה לא ידע דבר רע עיי' מג"א שם.

ומקור זהב"ים הוא מה שמצינו בכמה דוכתי בגמרא דשלוחי מצוה אינן ניוזקין, בקידושין (ל"ט ע"ב), ובחולין (קמ"ט ע"ב), ובפסחים (ס"י ע"א וע"ב). ויסוד זה מוזכר כמה פעמים בהפוסקים עיי' מג"א (ס"י ר"ו סק"ט), שו"ע יו"ד (ס"י ע"ט סעי' ה') ובש"ך, ופת"ש (שם ס"ק ד'), שו"ת חכם צבי (ס"י י"א).

ובן האריכו הפוסקים בענין איסור קטלנית ביבמה, דבשו"ת ר' אליהו מורחי (ס"י כ"ג) ושו"ת מהר"ב"ח (ס"י ל"ו, ד"ה עה ע"ט), ושו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק מהע"ז ס"י י'), כתבו להתיר משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ובשו"ת חכם צבי (ס"י ב'), העיר על זה מפרש"י ורמב"ן בפרשת וישב (נלא"ח ל"ט י"א) דמשמע לאיסור, וכן"כ בשו"ת רד"ך (פ"ט ע"ג ס"י י"ג), וע"ע שו"ת חת"ס (מהע"ז ח"א ס"י כ"ד), ובאר היטב אהע"ז (ס"י ט' סק"ט), ופת"ש (שם ס"ק ד'), וברכי יוסף שם, וארצה"פ (שם סעי' א' אות ד'), ופתיחי תשובה אהע"ז (ס"י קס"ה ס"ק ט') ועוד.

עב"פ מדברי הפוסקים מכוואר דבמקום מצוה אין חוששין לסכנה מטעם שומר מצוה לא ידע דבר רע, והטו"ז או"ח (ס"י מ"ה סק"ג), כתב עוד יותר דאסור להחמיר ולא לסמוך על זה דהוה כמזלזל במצוה. גם יש אריכות בהאחרונים אם רק בסכנה סגולית סמכינן על זה או גם בסכנה שבטבע, עיי' שו"ת בית שערים (מ"ו"ד ס"י ע"מ, ס"י ע"ג), שו"ת דברי מלכאל (מ"צ ס"י י"ג), שו"ת בן פורת להגר"י ענגעל (מ"צ ס"י י"א), ועיי' בכ"ז בשדי חמד (כל"ס מערכה הלמ"ד כלל קמ"א אות ל"א, ומערכת הש"ן כלל נ"ח, ודניי חכמים ס"י פ"ב).

ועוד האריכו האחרונים אם דוקא כשעושה המצוה לשמה או אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע או אפילו בעושה שלא לשמה, דעיי' בשבת (פ"ג ע"ב), ומהרש"א שם דדוקא כשעושה לשמה, וכן"כ בשו"ת רד"ך (ניח ע"ג ח"ו י"ג), ושו"ת שם אריה (מ"ו"ד ס"י כ"ו), ואולם בשדי חמד (דניי חכמים ס"י פ"ב) הוכיח דלכל אדם נאמר. וע"ע בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א ס"י י"ד), וספר החיים לאחי המהר"ל מפראג (ח"א פ"ק ז'). וע"ע בדעת תורה (א"ח ס"י מ"ה סעי' ב'), אם יש לחלק בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן, והוכיח מהפרמ"ג או"ח (ס"י מ"ג א"א סק"ו), דשייך גם במצוה דרבנן, ועיי' בזה בשו"ת (דניי חכמים ס"י פ"ב). וא"כ למה לא נימא גם בקידוש שזכות המצוה יגן עליו שלא יזוק.

וע"ע באבן עזרא בפרשת יתרו [שמות כ' י"ד] אחר סיום העשרת הדברות וז"ל: כי חכמי הנסיון אומרים כי לכל אחד מהמשרתים יש יום ידוע בשבוע שבו יראה כחו, והוא בעל השעה הראשונה ביום, וכן מי שהוא בעל השעה

24

הראשונה בלילה. ואומרים כי שבתאי ומאדים הם כוכבים מזיקים, ומי שיחל מלאכה או ללכת בדרך באחד משניהם כשהם מושלים יבוא לידי נזק. על כן אמרו קדמונינו ז"ל [פסחים ק"ב ע"ב] שניתן רשות לחבל בלילי רביעיות ובלילי שבתות. והנה לא תמצא בכל ימי השבוע לילה דיום זה אחר זה שימשלו אלה שני המזיקים בהם רק ביום הזה, [דשעה ראשונה של ליל שבת שולט מזל מאדים, ושעה ראשונה של יום השבת שולט שבתאי, ושניהם הם כוכבים מזיקים, נמצא דהן היום והן הלילה של שבת מתחיל עם כוכבים שהם מזיקים] על כן אין ראוי להתעסק בו בדברי העולם רק ביראת השם לבדו וכו' עכ"ל האבן עזרא. היוצא מדבריו, שמכיון שליל שבת מתחיל עם מזל מאדים שהוא כוכב מזיק, לפיכך אין ראוי להתעסק בו בדברי העולם רק ביראת השם לבדו, נמצא ששליטת מזל מאדים בתחלת ליל שבת אינו טעם וסיבה שלא לקדש אז, רק אורכה זהו סיבה דייקא שיש לקדש בו בשעה כרי לעסוק או ביראת השם.

וכן יוצא ממה שכתב במטה משה (פי' מ"ה), וז"ל: ואין חותמים שומר עמו ישראל לעד כדאיתא במדרש שבשבת אין צריכין שמירה וכו', כך ישראל כל ימות החול מתפחדים לפי שטרודין הם ואינן יכולים לקיים בהן את המצוות, ומפני שאין זכות לימות החול כמו לשבת צריכין הם להתפלל שלא יזוקו מן המזיקין ואומרים ושמור צאתנו ובראנו ומברכין שומר עמו ישראל לעד והתפלה היא ככלי זיין, הגיע ע"ש כולן טורחים לכבוד השבת אין לענג את השבת ולנוח בו וגדול זכור את יום השבת שמגין על הזוכרים אותו לקדשו, ולכך אין צריכין שמירה ודי להם לפרוס על השלום וכו' עכ"ל. [וכע"ז כתב הכל בו (פי' ל"ה)]. העולה מזה שענין קידוש כליל שבת אורכה הוא שמירה גדולה זכור את יום השבת שמגין על הזוכרים.

אור החיים

- ח -

ונראה לבאר הדברים בכמה אופנים, ראשית, אפשר לומר עפ"י מה שהבאנו לעיל מהעולת שבת (פק"ו), שהעתיק דברי התיקוני שבת דיקדש קודם שנכנס מזל מאדים דתחלת ליל שבת משמש מזל מאדים וסמאל מושל עליו, ובשעה אחרונה של ערב שבת משמש מזל צדק ומלאכו צדקיא"ל, והם שני מלאכים שאמרו חז"ל אחד טוב ואחד רע, והנה טוב שלא יקבל את השבת בקידוש בממשלת הרע רק בממשלת הטוב, והרע בעל כרחו יענה אמן. וכ"כ הבאר היטב, וכוונתם להגמרא במס' שבת (ק"ט ע"ג) דמלאך רע עונה אמן בעל כרחו.

נמצא דבליל שבת בעת קידוש מכריחין להמלאך רע לענות אמן בעל כרחו שתהא לשבת אחרת כך, והמלאך הזה הוא הס"מ שמושל על מזל מאדים כמו שכתב העולת שבת. והרי נודע מה שכתב התוס' יו"ט באבות (פ"ה מש"ה), בשם המדרש שמואל וז"ל: ולא אירע קרי לכהן גדול ביהוב"פ, יש מי שהקשה ולמה יארע לו קרי אחר שהיה מזוין אותו כל שבעת הימים והוא בטוהרה כל היום ההוא וזקני העם כל הלילה לא יחשו מלזרו, והתשובה כי יצר הטוב ויצר הרע מתקוטטים זה עם זה כשני אויבים, וכשאחד מהן קרוב להיות מנוצח יתחזק על עמדו בראותו כי כלתה אליו הרעה, עכ"ל. וע"ע בליקוטי מהר"ן (ח"ג סי' מ"ט), שכתב שם באמצע הדברים בזה"ל: ודע, שיש אחד שכבר הוא אצל הפתח של הקדושה, והוא חוזר לאחוריו, מחמת הביבלולים הנ"ל, או שאזי כשהוא סמוך אצל הפתח, או מתגבר עליו הס"א, והבעל דבר מאוד מאוד רח"ל, בהתגברות גדול ונורא מאוד מאוד רח"ל, ואין מניחין אותו ליכנס לתוך הפתח, ומחמת זה הוא חוזר לאחור ח"ו, כי כן דרך הבעל דבר והס"א, כשוראה שהאדם סמוך סמוך ממש לשערי הקדושה, וכמעט שיכנס, אזי הוא מתפשט עליו בהתגברות גדול מאוד מאוד רח"ל, על כן צריך או התחזקות גדול נגדו וכו' עכ"ל.

ומעתה יש לומר דמכיון שבליל שבת כשבאין הביתה ומכריחין להס"מ לומר אמן על ברכת המלאך טוב שאומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, והרי הוא קרוב להיות מנוצח אשר לכן מתחזק על עמדו ומתפשט בהתגברות גדול מאוד, ומהאי טעמא אין נכון לקדש בשעה ההוא שמזל מאדים שולט שאז הוא שעתו של הס"מ שממשלתו הוא על מזל מאדים וכהכתוב ועל חרבך תחיה.

יוצא לפי"ו דבאמת קי"ל שימר מצוה לא ידע דבר רע ולכן בהבדלה אין לחוש כלל וכן בתפלה שהוא קודם שמגיע לביתו ועדיין אין המלאך טוב אומר שתהא לשבת אחרת כך אין קפידא בדבר, ורק קידוש על היין שזהו לאחור שבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, והמלאך טוב אומר יה"ר לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו, אז יש לחוש ולא לקדש על היין אז בשעה שהס"מ שולט דהיינו בשעה ראשונה של הלילה שאז שולט מזל מאדים וס"מ מושל עליו.

וטעם זה שייך רק בשבת שאז יש השני מלאכים המלווין את האדם, משא"כ יו"ט דליכא או מלאכים דמהאי טעמא אין אומרים שלום עליכם ביו"ט, לכן אין קפידא לקדש בשעת שליטת מאדים.

L

- ט -

7 ובאופן אחר אפשר לבאר למה דוקא שבת ולא יו"ט, בהקדם ק' התוס' בשבת שם (ק"ט ע"ג), דלמה ברביעי בשבת מותר להקזי הרי בסוף היום שולט מאדים כזוגי דהיינו בשעה האחרונה של היום בשעה י"ב, ותירצו שאין דרך להקזי כ"כ סמוך ללילה. ונראה ליישב ק' עפ"י הגמרא פסחים (ק"י ע"ג), שלשה דברים צוה רבי יוסי בר' יהודה

25

את רבי אל תצא יחידי בלילה וכו' דתניא לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת היא ושמרנה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו, מעיקרא הוה שכיחי כולי יומא, זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא אמרה ליה אי לאו דמכרוזן גזור אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם, אמרה ליה במטותא מינך שבק לי רווחא פורתא, שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות, ותו חדא זימנא פגעה ביה באביי אמרה ליה אי לאו דמכרוזי עלך כרקיע הזהירו בנחמני ובתורתו הוה סכנתך, א"ל אי חשיבנא ברקיע גזורני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם, הא קא חזינן דעברה, אמרה הני גזייתא נינהו דשמיט סוסיא ע"כ. ומבואר מזה דטרם שאביי גזר עליהם היו שכיחי בלילי רביעיות ובלילי שבתות, וע"ע בתענית (כ"ג ע"ג), ונתתי גשמיכם בעתם, בלילי רביעיות ובלילי שבתות שכן מצינו בימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים וכו', ופרש"י בלילי רביעיות ובלילי שבתות דאין טורח לבני אדם דאינם הולכין לדרכים בלילי רביעיות מפני אגרת בת מחלת בפסחים (ק"ג ע"ג). ועיי' מהרש"א בחידור' אגדות שהעיר בזה שהרי מקודם שגזר עליהם רבי חנינא בן דוסא היו שכיחי בכל לילה, ואחר אביי הרי הם אינם שכיחים כלל, ושמעון בן שטח היה קודם רבי חנינא בן דוסא עיי"ש במהרש"א מה שהאריך לבאר הדברים. ואולם למעשה כפי הנראה יש איזה חשש של מזיקים בלילי רביעיות ובלילי שבתות יותר משאר הלילות בכלל, שהרי בהא דמבואר בשבת (כ"ד ע"ג), דתיקנו ברכת מעין שבע בליל שבת מפני המזיקים, כתבו על זה באבודרהם ובכלל בו (פי' ליה), דהיינו מפני שבלילי רביעיות ובלילי שבתות רגילין מזיקין לבא ביישוב [וע"ע בדברינו להלן], וכמו כן בבוה"ק (משמ ויקבל ר"ע ע"ג) המובא במג"א (פי' וס"י מק"ג) שהכאנו לעיל, מבואר ג"כ דבלילי רביעיות ובלילי שבתות שכיחי מזיקין, ועיי' בשו"ע הרב דיני שמירת גוף ונפש (קונטרס למחן אות 16).

וחנה בהקזה צריך זהירות יתירה אח"כ שבקל יוכל לבא לידי סכנה כמבואר באריכות בסוגיא דשבת (קכ"ט ע"ג) עיי"ש, ובמהרש"א בשבת (קכ"ט ע"ג) שהכאנו לעיל כתב לפי' רבינו חננאל, דבהקזה מתחיל הסכנה מתחלת היום עד כ"ד שעות מתחלת יומו עיי"ש, [ואולי כמו דק"ל בבן נח הלילה הולך אחר היום, הוא הדין בדבר של סכנה ששייך למזיקים וס"מ ג"כ הלילה הולך אחר היום], ולפיכך ביום שלישי בשבת שבלילה שלאחריו בליל רביעי שכיחי מזיקים יש להקפיד ולא להקזו כשחל מאדים בשעות זוגות, וכמו כן בערב שבת דבלילה שלאחריו שכיחי מזיקים יש ג"כ להקפיד [ולא הטעם דדשו בו רבים ושומר פתאים הן], משא"כ ביום רביעי הגם שחל בו ג"כ מאדים בזוגות בשעה האחרונה שביום, מ"מ כיון דבלילה שלאחריו אינו שכיחי מזיקים כמו בליל רביעי ובליל שבת לפיכך אין לחוש ומותר להקזו, ומיושב קו' התוס'.

ולפי"ז מובן החילוק בין שבת ליו"ט דרק שבת שבליל שבת שכיחי מזיקים אז אין לקדש בשעה ראשונה של היום בשליטת מאדים משא"כ ביו"ט כשחל בשאר הימים שכשבווע אין לחוש לה, וכשחל יו"ט בשבת ממילא לא יקדש בשעה ראשונה מכח שבת. אלא שטעם זה מספיק כשחל יו"ט במשך שאר ימי השבוע, אבל עדיין אין בזה כדי ליתן טעם לשבח למה לא נחוש לזה כשחל יו"ט בליל רביעי.

ואפשר לומר דהנה האבודרהם (מד' מטות סגמ, ענין של עמ), כתב בענין ברכת מעין שבע שתיקנוה משום סכנת מזיקין, וז"ל: ואם תאמר כתפלת שאר לילי החול ולילי יום טוב למה לא תקנו לאמרה, שגם כן יש לחוש משום סכנת מזיקין. ויש לומר כי בשאר לילי החול היו עסוקין כל איש במלאכתו, וכשגמר מלאכתו מתפלל ערבית בביתו, ולא היו באים לבית הכנסת, ולפיכך אין שם חשש, אבל בלילי שבתות היו כאין לבית הכנסת וחששו חכמים משום סכנת מזיקין, כי בלילי שבתות ובלילי רביעיות רגילין מזיקין לבא ביישוב [פסחים ק"ב ע"ב]. "וגם בלילי יום טוב לא הוצרכו לתקן ברכה זו, שהרי אין שם סכנה אלא בשני לילות אלו שאמרנו" וכו' עכ"ל האבודרהם.

ומבואר מדבריו שהקשה דלמה לא תקנו לאמרה בלילי יום טוב, ותי' משום שאין שם סכנה אלא בשני לילות אלו שאמרנו דהיינו לילי רביעיות ולילי שבתות. ואמנם תירוצו צריך עיון דתינה שאר ימי השבוע אבל כשחל יו"ט בליל רביעי יאמרו ברכת מעין שבע, וצ"ל שכונתו דכיון שאינו רק מפעם לפעם לפיכך לא חשו לה לתקן לה ברכת מעין שבע.

ויש להוסיף נופך שהרי באמת לא אד"ו ראש ולא בד"ו פסח עיי' טור אר"ח (פי' מ"ח), א"כ ראש השנה, סוכות, שמיני עצרת, פסח, אי אפשר לחול בליל רביעי, וכל הדיון הוא רק על יו"ט האחרון של פסח ושבוועות, ובוה שפיר שייך למימר שאינו רק לפעמים רחוקות ולא חשו לה.

ולענין יו"ט שני של גליות שזה אפשר לחול בליל רביעי, ובראש השנה גם בארץ ישראל יש שני ימים ויום שני יכול לחול בליל רביעי, אפשר שלא חשו רק ליו"ט ראשון שזהו עיקר היו"ט, ובפרט שיו"ט שני הוא רק ספיא דיומא או מנהג אבותינו בידינו, ולא מצינו טפל חמור מן העיקר.

ודע דבספר חסידים (פי' מש"ע), כתב וז"ל: למה הרוחות מחבלין ערב שבת, לפי שאין הרוחות בגיהנם, פי' רוחות של רשעים במיתתן הם מזיקין, כמו כל תולדות קין שמתו נעשו נשמותיהן מזיקין, וניתן להם רשות להזיק למחללי שבתות, או אם היו עצבין בשבת, או אם אינו מתערך בו, לכך תחלואי רוחות בשבת. ולכך סמך שיר של פגעים והיינו יושב בסתר שהוא ממור צ"א בתהלים, וקרא שיר של פגעים בשבוועות (ט"ו ע"ב) לשיר של יום השבת, לכך אומר בשבת יקום

26

פורקן ובריות גופא, ולא ביום טוב וכו' עכ"ל. ובפירושו קדמון על הספר חסידים מכאן דהכוונה למה הרוחות מחבלין בליל שבת נדמצינו ליל שבת נקרא ערב שבת כמו שכתב רש"י בגיטין (ל"ח ע"ב) ואין לומר משום בת מחלת הנזכר בערבי פסחים דא"כ הוה ליה למינקט גם לילי רביעית, וקאמר לפי שאין הרוחות בגיהנם, ובשבת שוכת אור של גיהנם ויוצאים הרשעים מן הגיהנם והן הן המחבלין והמזיקים בלילי שבת, ומפני זה ביר"ט שלא שוכת אור של גיהנם ולא יצאו רשעים מן גיהנם, על כן לית מחבלין בלילי יו"ט. [ועיי' בהגוי"כ שהעירו ממה שכתב בספר חסידים (סי' רמ"א), דשם נראה שביר"ט הנשמות נידונים בגיהנם, ויש כמה תירוצים בהמפרשים עיי"ש], ועכ"פ לפי"ז מכאן בפשטות החילוק בין שבת ליר"ט, דרק בשבת יש להקפיד שלא לקדש במזל מאדים מפני שהרוחות מחבלין או משא"כ ביר"ט.

- 9 -

ובדרך אחר נראה מהלך חדש ליישב דלכא' הרי המזיקים אינם שולטים בשבת קודש, וגם יש להבין שיטת המג"א שהביא רק שיש להקדים הקידוש והשמיט הסיפא דתיקוני שבת שאם לא קידש עד תחלת הלילה ימתין עד אחר שיעבור שעה שבע. ונראה לפי"מ שכתב בספר ערוך השלחן (סי' רמ"ג ע"ג ז') וז"ל: וכתב הקדוש של"ה בסידורו שיוהרו לומר מזמור שיר ליום השבת קודם שקיעת החמה דאל"כ המזיקים שנבראו בע"ש בין השמשות מתעוררים ממקומם להזיק עיי"ש ודו"ק עכ"ל. ולפי"ז אולי יתכן לומר דהיינו טעמא שנבראו המזיקים דוקא ערב שבת בין השמשות נמכאור כמט' אבות (פרק ה' משנה ר'), ובפסחים (נ"ד ע"א), כדי שלא יוכלו להתגבר דתיכף אחר זמן לידתם או הם בתוקפם, וכמו כן כל שבוע בערב שבת בין השמשות כאותו זמן שנבראו מתעורר הכח ההוא של המזיקים, אבל תיכף נכנס שבת קודש שאז כל שלטני רוגזין ומארי דדינין כולהון ערקין ואתעברו מנה וקדושת השבת מבטל כוחם ותוקפם, לכן יש לקדש קודם הלילה בהקדים כדי שטרם בין השמשות שאז הוא תוקפם וגבורתם כבר יחול קדושת השבת שמבטלם, ועיי"ז ישתתקו המזיקים ולא יוכלו להרע, וזהו פי' התקוני שבת שיקדש קודם כדי שבכניסת השבת שאז שולט מזל מאדים ואז יש חשש שהמזיקים שנוולדו בביהש"מ יקבלו כח נוסף משליטת מזל מאדים, לכן יקדש בהקדם עוד קודם שהל ממשלת מאדים, ועיי"ז יתבטל כחם של המזיקים טרם שיטפיקו להזיק ח"ו. ולפי"ז נמצא שאין הכוונה שיש להקפיד לא לקדש בשליטת מאדים, רק המכוון הוא שיהא כבר או אחר קידוש, שבעת כניסת מזל מאדים כבר יהא היום מקודש, וזה מתאים למה שביארנו לעיל דרעת המג"א הוא רק להקדים הקידוש אבל לא שאם עדיין לא קידש ימתין עד אחר שעה שבע, אדרבה יש להקדים הקידוש, ואף אם לא קידש קודם שליטת מאדים יקדים עצמו כל כמה שאפשר כדי שהמזיקים יתבטלו. ולפי"ז יתיישב למה ביר"ט אין להקפיד על זה דדוקא בשבת שאז בערב שבת בין השמשות נבראו המזיקים שייך האי טעמא. וגם בהבדלה אין להקפיד. וכיותר שלפי"ז אין קפידא שלא לקדש או, רק העיקר שבשעה ההוא יהיה כבר אחר קידוש, דהיינו שיקדש מקודם זמן הזה.

מיהו כל זה נכון אם נימא כהבנה זו וכמשמעות המג"א שעיקר המכוון הוא שיהא השבת כבר מקודש ועומד בעת שליטת מאדים. אבל להמבואר בשו"ע הרב ובאה"ט ועולת שבת, שיש קפידא דייקא שלא לקדש בעת שליטת מזל מאדים הרוא קושייא לדוכתא, מהו הקפידא, ולמה דוקא קידוש, ודוקא על היין, ודוקא שבת ולא יו"ט.

ובכלל מה שכתבנו שענין הקפידא בהקידוש בעת שליטת מאדים הוא מכח המזיקים, הנה בכל בו (סי' ל"ט), כתב לענין ברכת מעין שבע, דמבואר בגמרא שבת (נ"ז ע"ג) דהוא משום סכנה, ובפשטות הכוונה סכנת מזיקין, וז"ל: וה"ר נתן ז"ל כתב עוד טעם אחר דמשום מאדים המשמש בערב שבת תקנוה בשבת ולא ביום טוב שחל בחול, ומשום אגרת בת מחלת ליכא דאביי גזר עלה שלא תראה כלל בישוב וכו' עכ"ל. וכ"כ במטה משה (סי' מ"ג), ופשטות דברייהם משמע דענין שליטת מאדים אין לו שייכות למזיקים ואף אחר שגזר אביי שלא תראה כלל ביישוב מ"מ נשאר החשש של מאדים.

- יא -

ומה שנלענ"ד העיקר בכיבוד הרבנים אומר הבא מן החדש בעושהי"ת שיתיישב בזה הכל, דהנה במדרש רבה (נלענ"ד פ"ט ט"ז), דרש רבי יהודה בן פדייא מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד בצווי אפילו שעה אחת, והרי בנין ממתנין לערלה ג' שנים שנאמר (ויקרא י"ט כ"ג), שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, א"ר הונא כד שמע בר קפרא כן, אמר יפה דרשת כן אחותי ע"כ. וכתב האר"י הק' ומובא באור החיים הקדוש בפרשת קדושים (ויקרא י"ט כ"ג), וז"ל: לא תאכלו על הדם, סמך הכתוב מצוה זו למצות ערלה, לרמוז מה שאמרו ז"ל כי אדם הראשון חטא באכילת עץ הרעת קודם זמן התירו שהוא בחינת ערלה, שאם היה ממתין עד ליל שבת קודש היה מקדש על היין, וזה הוא סוד דברייהם ז"ל [סנהדרין ל"ח ע"ב] שאמרו אדם מושך בערלתו היה, זו היא ערלתו, והוא מה שאמר הכתוב סמוך לאזהרת וערלתם ערלתו לא תאכלו, פירוש מפרי ערלה, על הדם פירוש על סיבת הדם, כי זו סיבה לכל שפיכות דמים, דם אדם, ודם זרעיותו וכו' עכ"ל.

נמצא שכל עיקר חטאו של אדם הראשון היה שלא המתין עד ליל שבת קודש לקדש על היין, שזה הביא מיתה לעולם, נמצא שבכל ליל שבת כשמקדשין על היין נתעורר החטא של עץ הרעת שאדם הראשון לא המתין עד הלילה לקדש על היין, ולכן איז לקדש על היין בליל שבת בשעה ראשונה בעת שליטת מזל מאדים שה"מ מושל עליו כדי

27

שלא יתעורר הקטרוג של חטא אדה"ר. ועפ"ז מיושב למה מקפידין דוקא בקידוש ולא בהכדלה או שאר מצוות, ולמה דוקא על היין, ודוקא בליל שבת ולא כיר"ט, ולמה סגתם שתיית יין אין בזה קפידא כלל, ולהנ"ל מכואר הכל דרק בקידוש בליל שבת על היין נתעורר החטא של אדה"ר שלא המתין עד הלילה לקדש על היין שנסחט מהאשכול של ענבים של עץ הדעת. וכמו כן לא שייך להקשות מכח שומר מצוה לא ידע דבר רע, דשאני הכא שעצם המצוה מעורר הקטרוג, בבחינת קטיגור נעשה סניגור עיי' ראש השנה (כ"ו ע"ב), אלא דסוף סוף זהו מצוות המקום ולכן גוף המצוה אדרבה מגינא ומצלא, אבל עכ"פ בעת שליטת מאדים ששולט על החרב והמיתה, שהקידוש יכול לגרום להזכיר החטא שהביא מיתה לעולם, על זה יש לחוש ולא לקדש בשעה ההוא.

וזוה מיושב ג"כ הקושיא מהקזה דהתם חזינן דדוקא כשמאדים חל בשעות שוות דהיינו זוגות או יש להקפיד ולמה בקידוש על היין שאני, ולדברינו א"ש דבקידוש עיקר הקפידא אינו משום מאדים רק עצם הקידוש על היין מעורר החטא דעץ הדעת, רק משום דמול מאדים ממונה על החרב לפיכך יש להקפיד או ביותר, משא"כ בהקזה שהקפידא הוא רק משום שליטת המול מאדים בזה אין לחוש רק כשחל בשעות שוות. ולפי"ז יצא לנו חידוש שאם מקדש על הפת לא שייך הך קפידא.

ויש להאריך עוד בכל ענינים אלו, אבל לא באתי רק להעיר לב המעיין, ישמע חכם ויוסיף לקח.

L

החלקים

כשנצחו חשמונאים מלחמות גדולות אז חלקו הרבה מהשלל להעניינים

וענין ותקע 'כף' ירך יעקב נהתפך. רז"ל אמרו (ב"ר עו, ד) וירא כי לא יכול לו ויגע בכף יריכו, הם הדורות היוצאים מירך יעקב, דהיינו הגזירות שגזרו האומות. וכשגברו על היונים נתהפך הכף לכף, והוא כף שמן, והירך נתהפך לירך מנורה. ועתה ארמוז ענין כף ופך, כי האותיות שוין רק 'כ' כפופה ו'ף' פתוחה, ופך הוא להיפוך 'פ' כפופה ו'ך' פתוחה. וכף היא גריעותא, כי 'כף' רומז לכף יד, ו'פא' רומז לפה. ומעלה גדולה היא שתהיה כף של אדם פתוחה לצדקה, כמו שנאמר (דברים טו, ח), פתוח תפתח את ירך, ואח"כ מעלה גדולה שפה של אדם יהיה כפוף ולא פתוח, כי אין מעלה בעולם ממעלת השתיקה. ובכף שגגו השבטים ויוסף, בפה ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, השבטים התאוו לכסף נמאס למכור את יוסף בעשרים כסף. ונמצא בספר יוסיפון בן גוריון, כשנצחו חשמונאים מלחמות גדולות אז חלקו הרבה מהשלל להעניינים, הרי כף שלהם היתה פתוחה. אחר כך הרגו מלשיני ישראל שהיו מלשינים על היהודים למסיתי מלכי יון, והרג אותם יהודה מכבי כאשר סיפר היוסיפון, הרי תקנו 'פא' שהוא פה להיות כפוף. וזהו סוד 'פך' שמצאו שהוא היפך מן 'כף'. וזהו רמז מה שאמרו לא מספידין בחנוכה, ואיזהו הספד, סיפוק כף על 'ירך'. כי ותקע כף ירך ראוי להספיד, אבל מן כף נעשה פך, וירך הוא ירך המנורה, ורמזו פך של שמן, כי השמן הוא מאיר. ולעתיד יהתפך הפך לקרן דהיינו לקירון אור, ויוחזר הגוף לכתנות אור, ויאירו שניהם הגוף והנפש, זה מאור הגדול וזה מאור הקטן, מ"מ הגוף והנפש והיו למאורות, הגוף שהוא כלי להנשמה יאיר גם כן. והפך הוא הגוף שהוא הכלי, הוא מלא שמן המאיר, ואור הנר המאיר למעלה, כטבע האור שעולה, הוא סוד אור הגדול של הנשמה.

(של"ה הקדוש, פרשת וישב מקץ ויגש, תורה אור אות יב)



28

כְּוֹהֵשׁׁׁת

עוֹרֵי מַעַם ה' עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ

שׁוֹׁׁת

נִשְׁמַת שַׁבַּת

מֵלֶךְ שְׂרָה

חֶלֶק ב'

בּוֹלַל בִּירוּרֵי הַלְבוּת בְּהַלְבוּת שַׁבַּת הַמִּצְוִיִּים

(הַשְּׂיִיבִים לְשׁוֹׁׁע סִי רַע״א - שׁׁׁ)

✱

כֹּל אֱלֹהִים חוֹבְרוּ יַחַד יוֹדֵי כַּעֲזוּת ד' יִתְבָּרַךְ וַיִּתְעַלֶּה

ע״י הַצַּעִיר בְּאַלְפֵי

יִשְׂרָאֵל דּוֹד הָאַרְפֵּנְנִים

רַב דְּבִיהֶמ״ד ״יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים״

וּמִר״צ בְּבֵית הַרְוֵאָה שְׁע״י הַתְּאֻחָדוֹת הַרְבִּינִים

מִח״ס יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים ג״ח, שׁוֹׁׁת וַיְבָרַךְ דּוֹד ב״ח

סֵפֶר חִינוּךְ יִשְׂרָאֵל, ס׳ נִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל

שׁוֹׁׁת מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל, וְשֵׁא״ס

✱

בְּרוֹקְלִין נ.ג. - מ״ץ שְׁבַט שְׁנַת תְּשׁׁׁס״ה לִפ״ק

דְּבִס ״הַכְּתָב״

שם, וכ"ה בשו"ת מן השמים (סי' י"ד, מובא ג"כ בשב"ל ובאגור) שצריכים להיות השעות של הג' סעודות מחולפות זה מזה (ודייק לה מדכ' ג"פ "היום" שזמן הסעודות דומה לימים שהן מחולקין זה מזה), וכ"כ בס' אבורהם (דיני ס"ג ד"ה וכו') שצריך להיות זמניהם חלוקים א' בלילה וא' בשחרית וא' במנחה, וכ"כ בס' שלחן של ארבע (לרבינו בחיי דף ק"ד ע"ב) דג"ס זמניהם חלוקים ערבית, שחרית, מנחה דייקא, וכן בס' העתים (סי' קצ"ג) שאינו יוצא אלא חדא בשחרית וחדא במנחה, וכן הרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ט) כ' סתמא דחייב אדם לאכול ג' סעודות בשבת א' ערבית וא' שחרית וא' במנחה, וכן מביא בס' ארחות חיים להר"א מלוניל ז"ל (ריש דין ס"ג) שחייב לאכול ג"ס א' ערבית וא' שחרית וא' מנחה.]

גם יעויין בס' כפה"ח (סי' רצ"א סק"ב) שכו' דלהזוה"ק ולהארז"ל יש לעשות כל הסעודות בזמנם, א' בלילה וא' בשחרית וא' אחר תפלת מנחה, וכ"כ עוד בכפה"ח (סי' רל"ב סקל"ב), וידוע מזוה"ק שסעודת הלילה הוא בבחינת מלכות (שבת מלכתא) שהוא חקל הפוחין קדישין, וסעודת היום הוא בבחינת כתר שהוא עתיקא קדישא בחינת מדת חסד, וסעודה ג' (זעיר אנפין) בחינת תפארת (מדת יעקב), וע' נמי בשו"ת הררכ"ז (סי' תפ"ט) לאתר שכו' שהג' סעודות חלוקות בזמנם כשם שהם חלוקות בתפלות וזמנם (ועל כן אין לחלק סעודת שחרית לשתיים) סיים עלה בזה"ל וכן הדבר לפי טעם המצוה למשכילים עכ"ל, ועשו"ש ברדב"ז (בח"ב סי' תשנ"ד) שכו' בזה"ל שמע בקולי וקיים מצות סעודה שלישית בזמנה אחר תפלת מנחה מיד כי כסדר התפלות הקנום עכ"ל, ממילא שי"ל נמי כן בנוגע סעודת ליל שבת, וכ"כ בערוה"ש (רעד-ז) שלכתחלה "החיוב" לאכול בלילה דוקא, וכ"פ במ"ב (רעד-ט ובשעה"צ סק"ח) דדוקא באונס

גמור רשאי לדחות סעודת הלילה עד למחרת והלום ראיתי נמי בס' עמוד אש (שטראשון, שו"ת סי' כ"ח) דצריך לאכול סעודה א' בליל שבת דייקא (ולא סגי שיאכל ביום ג' סעודות).

ובשו"ת דברי נחמיה (בסי' י"ט, לאחר שכתב לחלוק על השואל שם) והוכיח ממשמעות הראשונים והפוסקים שאף בדיעבד לא יצא חובת ס"ג לפני חצות היום, באמת הנ"ל בצע"ג דברי המג"א הנ"ל שמתיר לדחות סעודת הלילה ולעשותה ביום במקום אונס קצת דייקא דזמני הסעודות הם לעיכובא, ושאינו ד' התוס' והרא"ש (שיכול לעשות סעודת הלילה בבוקר כשאין לו נרות בלילה) משום שמצטער לאכול בחושך ואין לו עונג מסעודה כזה עייב"ש, מיהו במק"א כתבנו לפקפק על המשך דברי הרמ"ב נחמיה.

סימון מו'

רשאלה - אי יש להקפיד שלא לעשות קידוש בין שעה ו' לשעה ז'.

תשובה

נהרא ונהרא ופשטיה. כ' המג"א (סי' רע"א סק"א) משט' תיקוני שבת שאין לקדש בתחלת ליל שבת, שא' משמש מזל מאדים, אלא יקדש קודם הלילה ושכן כתב בשו"ת מהרי"ל (סי' קנ"ב) עיי"ש מיהו אגן כתבנו בסי' ל"א דלא ברירא כל ס' לקדש מבעוד יום קודם הלילה, ובשו"ע הו"ט (ס"ג) כ' אלא יקדש או קודם הלילה, או לאחר שעה חוץ הלילה, וסיים עלה ז"ל וכבר נתבאר שלכתחלה יש לו לקדש מיד בבואו מביהמ"ד מבעו"י עכ"ל (ולא ידעתי כוונתו בדיוק).

ובעיקר

הדבר אף שהאשכנזים מקפידים מאד בדבר, מ"מ בס' זכרון יהודה (מנחת מהר"ם אש דף כ"ה) מביא שהמהר"ם אש ז"ל

מפקד בדב"ז, דהא בשבת כל ומארי דדינא כולהו ערקין ואתו (אלא שמאחר שכבר התחיל לדקד מנהגו) והובא ג"כ בס' משמרת ג' פכ"ז), ועיי"ש שמנהג בית אבות בזה כלל, וכיו"ב כ' בס' ברית עו' מ"ט) וכן העיר בס' משה אמת ובערוה"ש (סי"א) כ' להשיג ע' שח"ו לומר שאנחנו בני ישראל המול, וכן בס' דברי חנה (סוף ח"ו) שהגה"ק מקאלאטשיץ ז"ל בכלל דבר זה.

ועוברא

ידענא ממרן מסאטמא עשרה בטבת ערוב שבו בין שעה ו' לשעה ז', ואולי דשא שהוא שרוי בתענית, והלא אסור בשבת (ומצינו בפוסקים דביום אכלתו עד אחר חצות אף שאי תענית, וה"ה בזה), ואולי דאף המ' אלא שמהאי טעמא יקדים לקדש, (מדייק לשון המג"א), עו"ל דא קאמר אלא כשאנו מעונה, שטע ערב, אבל כשמרגיש בנפשו שהו אסור לו להמתין מלקדש דאסור ל' וקראת לשבת עונג כתיב, ואין כשהוא מעונה, וגם דלכתחלה צר בתחלת השבת (אלא דכשאנו תאב עמש"כ המג"א דכבר יצא בקיד ושומר מצוה לא ידע דבר רע, : שהקדים אז (בעשרה בטבת שחל ז"ל את שולחנו הטהור משום זילתא דשבת בפרהסיא, שו"ר ע' מרן מסאטמאר זי"ע אם דעתו לעשות קידוש בין שעה ו' לשעה שחמ"ו אדמו"ר מפלאנטש ז"ל לא שרק בצירוף שני הטעמים

ולא התפלל תפלת ערבית בחורף בין שש לשבע, ושנכדו הרה"ק בעל אהבת ישראל ז"ל הקפיד רק על הבדלה, אבל תפ"ע התפלל בין שש לשבע, באמרו שאי אפשר לו להמתין בשביל טירחא דציבורא.

כשעשה ו' ממשמש להגיע מהו לדלג הפזמונים שאומרים קודם קידוש

ואגב נראה דאם רואה ששעה ששית ממשמש להגיע שיכול לדלג כל הפזמונים שאומרים לפני קידוש ('שלוש עליכם' וכו') רבון כל העולמים' וכו' 'אשת חיל' וגו' 'אתקינו סעודתא') ולאומרן לאחר קידוש (לאחר שאכל כזית פת, וקיים קידוש במקום סעודה) שאין טעם מכריע להכריח לאומרן דייקא לפני הסעודה, ובפרט בנוגע אמירת פזמון אתקינו סעודתא וכו' "אזמר בשבחין" שלפי האריז"ל אדרבה נתקן לאומרה בגמר הסעודה כדאיתא בס' משנת חסידים (מס' ליל שבת) או באמצע הסעודה כמובא בס' בן איש חי (ש"ב בראשית סכ"ט) וכ"ה מנהג זידיטשוב וקרלין לאומרן בתוך הסעודה, וכ"ה בס' קצוה"ש שכן מנהגם, אלא שכתב שם בכן איש חי שהמנהג פשוט בכל מקום לאומרן לפני קידוש, ושכ"ה בסידור היעב"ץ (וציין להחיד"א בס' קס"ו), וכן מביא בס' כפה"ח (רס"ב סק"ח) שבסידור הרש"ש נסרר לאומרן לפני הסעודה, וע' נמי בס' פתורא דאבא (כהגהות בני אבא) טעם שאנו יש לאומרן לפני הסעודה [ואגב בקובץ צפונות (א') מביא מהמר"ם שיק שרבו הח"ס ז"ל בכלל לא אמר אתקינו סעודתא וכו' שהוא נעלה בקודש, כמו שאנו אין אומרים 'התכבדו מכובדים', וכן נהג הוא אחריו].

ואף אם נימא שנסדרו לומר קודם קידוש מ"מ אין לעכב קידוש מפני כך, שמצוותו בכניסת היום דייקא כמבואר בשו"ע (רס"י רע"א) שכשבא לביתו ימהר לאכול מיד, ועיי"ש במג"א כדו

לקדש את השבת מיד בכניסתו, ועוד מפני מצוה עונג שבת.

וע' בדברינו להלן בס' קל"ה שאין להמתין לאומרן אתר קידוש קודם שיטול ידיו לסעודה דבעינן קידוש במקום סעודה 'אלתה' אפילו המקפיד אם יש לו אורח לא ימתין למועלה בתוה"ד כתבנו שי"ל דכשמרגיש כנסתו שהוא תאב לאכול אסור לו להמתין

מלקדש דאסור להצטער בשבת, וקראת לשבת עונג כתיב, ואין ליכנס לשבת כשהוא מעונג ושומר מצוה לא ידע דבר רע, ומה"ט נמי נראה דמי שיש לו אורח או עניים סמוכים על שולחןו שלא יעכב סעודתו בשביל קפידא זו, שמא האורח רעב, ואסור לענות עצמו בשבת, וכל שכן לא אחרים, ופוסקים הנ"ל שכתבו שלא לקדש ביד שעה ו' לשעה ז' הזכירו שרק יקדש קודם הלילה מקודם שעה ששית [נידוע המעשה שאירע אצל החפץ חיים זצ"ל שכשהיה לו אורחים או מיד כשנכנס לביתו קידש ונטל ידיו לסעודה, ורק אחר שאכלו כראוי זימר "שלוש עליכם" וכו' באמר שהמלאכים אינם רעבים ויכולין ליתן להם שלוש אח"כ, משא"כ האורחים, וראויין הדברים למה שאמרן, ובס' דבר אברהם (ח"ב סי' ב') מביא משמו דבקימא עניים ומשהה סעודתו עובר על כל תאחדן, ולא יסמוך לומר להאורח שיכול לקדש וליטול ידיו לעצמו שהאורח יתבייש שיחשבוהו לרעבתן (גם זאת ראיתי בתנועות המוסר (ח"א ע' 333) שהגרי"ס ז"ל הקדים להתפלל בער"ש תפ"ע מבעו"י באמרו שהיות שהעונות פטורה מקר"ש בזמנה אין לו לגרום לה לצער במה שהוא רוצה להחמיר לקרות קר"ש בזמנה] ועוד דשמור מצוה לא ידע דבר רע.

וראייה חזקה להנ"ל מהמבואר במ"ב (סק"א) לגבי מי שבעת כניסת השבת אינו תאב לאכול, שמבואר במג"א שרשאי להמתין מלקדש (מיד בכניסת קדושת היום) עד שירעב (מפני

שכבר וכו' את השבת כשמו"ע דתפ"ע), יש בזה משום שלום בית או שיש מטרותם או שאר אורחים ובפרט אורו יאמר בכל גווני, דכיון דהן מוטלין על לעכבם בשביל שהוא רוצה לקיים המוכרח (פי' לאכול סעודת שבת עכ"ל, וה"ה לענינינו, דקפידא לקדש ו' לשעה ז' לא עדיפי ממצוה מן המ (ונמילא דה"ה משום שלום בית), שו"ת שו"ת בהדיא בס' לקוטי מהר"ח, זו לשבת שהלא גדול כח מתנת עניים הדין למדת הרחמים, וסיים שאין ל צדיקים שאף שיש להן אורחים שו"ת חתת כנפס ואעפ"כ אין מקדשין ע שאותן הבאים ידעו זאת מראש, ואו באו עיי"ש, עיי"ל דמסתמא האכילו א קודם כניסת השבת (כרגיל) עד ש רעבים אח"כ בתחלת הלילה, ועי' לישראל (אות ק"י שאלה מ"ד) דבר נ הקטן שהמתין ומעכב את מי שהוא סוף דלא תרצה, כמש"כ בדרך פי קטליה כוליה ומ"ל קטליה פי

גם אי"צ מקודם התרת נדרים לפי במק"א דמי שעל פי סיבה רוצו מנהגו רק בפעם הזאת, אבל אח"כ ב למנהגו הקודם שאי"צ לשאול קודו (נדרו).

* * *

סימן מ"א
שאלה - במה שמוזכר בא' שלא לעשות קידוש לשעה ז' מתי הוא.
תשובה - סגנון דעלמא נ לשעה ז', אבל יש כ משעה ז' עד שעה ז' מוזמן חצו

שכבר זכר את השבת בשמו"ע דתפ"ע), דמ"מ אם יש בזה משום שלום בית או שיש לו בביתו משרתים או שאר אורחים וכפרט אורח עני שלא יאחר בכל גונו, דכיון דהן מוטלין עליו לא יוכל לעכבם בשביל שהוא רוצה לקיים מצוה מן המובחר (פי' לאכול סעודת שבת לתיאבון) עמ"ל"ק, וה"ה לענינינו, דקפידא לקדש בין שעה ר' לשעה ד' לא עדיפי ממצוה מן המובחר הנ"ל (וממלא דה"ה משום שלום בית), שוב נתעוררתי שכ"ה בהדיא בס' לקוטי מהר"ח, והוסיף טעם לשבח שהלא גדול כח מתנת עניים להפך מדת הדן למדת הרחמים, וסיים שאין להשגיח על צדיקים שאף שיש להן אורחים שבאו לחסות תחת כנפם ואעפ"כ אין מקדשין עד שעה ז', שאותן הבאים ידעו זאת מראש, ואדעתא דהכי באר עיי"ש, עו"ל דמסתמא האכילו את האורחים קודם כניסת השבת (כרגיל) עד שתו לא היו רעבים אח"כ בתחלת הלילה, ועשו"ת נחלה לישראל (אות ק"י שאלה מ"ד) דבר מחוכם מבנו הקטן שהממתין ומעכב את מי שהוא רעב יש בו סגך ולא תרצת, כמש"כ בדרך פקודין דמ"ל קטליה כוליה ומ"ל קטליה פלגיה.

גם אי"צ מקודם התרת נדרים לפי מה שכתבנו במק"א דמי שעל פי סיבה רוצה לעבור על מנהגו רק בפעם הזאת, אבל אח"כ בדעתו להזור למהגו הקודם שאי"צ לשאול קודם על מנהגו (נדרו). L * * *

סימן מ"א

שאלה - במה שמוזכר באיזה פוסקים שלא לעשות קידוש בין שעה ו' לשעה ז' מתי הוא.

תשובה - סגנון דעלמא בין שעה 6 לשעה 7, אבל יש מקום לחשוב משעה ו' עד שעה ז' מזמן הצות היום של

אותו היום. כ' המג"א (סי' רע"א סק"א) משם תיקוני שבת שאין לקדש בתחלת ליל שבת, שאז משמש מזל מאדים [ע' מחצהש"ק שמזל מאדים ממונה על חורבן ומלחמה והוא ממשלת הס"מ, וברש"י מס' שבת (דף קכט: ד"ה דקיימא) שמזל מאדים ממונה על החרב ועל הדבר ועל הפורעניות], אלא יקדש בסוף יום ו' שאז משמש מזל צדק, [ואופן חשבון סדר המזלות הנה קבלו חז"ל דו' כוכבי לכת שהם שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה, (וסימנך שצ"ם חנכ"ל) משמשים תמיד כל שעה ושעה במזלות הרקיע, שבכל שעה משמש מזל אחד, ובשעה השני שאתר כך מזל השנית וכו' וחזור חלילה, ותחלת שימוש המזלות הם משעה שנתלו המאורות בששת ימי בראשית, דהיינו בתחלת ליל ד', וכיון שמשך יום הוא כ"ד שעות ואילו מזלות יש ז' (וג' פעמים ז' עולה כ"א) נמצא שבתחלת הלילה שאח"כ (דהיינו ליל יום חמישי) יהא מופלג עם ג' מזלות מלילה שלפניו, דהיינו בשעה ראשונה של ליל ד' משמש מזל שבתאי, ובשעה ראשונה של ליל ה' משמש מזל חמה, ובשעה ראשונה של ליל ו' משמש מזל לבנה, ובשעה ראשונה של ליל שבת משמש מזל מאדים, ובשעה ראשונה של ליל א' (מוצ"ש) משמש מזל כוכב, ובשעה ראשונה של ליל ב' משמש מזל צדק, ובשעה ראשונה של ליל ג' משמש מזל נוגה, ושוב חזור חלילה ליל ד' מזל שבתאי וכו', דבכלות ז' ימי השבוע נשלם בדיוק שימוש המזלות לפי סדרם (כ"ד סיבובים, דכ"ד פעמים ז' עולה קס"ח וכן שעות השבוע עולים קס"ח שעות (ז' פעמים כ"ד)) ושוב כשבוע שאח"כ חוזרת סדר שימוש המזלות במכוון כמו בשבוע שלפניו וכן לעולם, וסימנך (של המזלות המשמשות בתחלת הלילה) לפי סדר ימי השבוע כצנ"ש חל"ם (ליל א' כוכב וכו') והסימן של שימוש המזלות בתחלת שעה ראשון בבוקר של ז' ימי השבוע לפי סדר הימים, הוא חל"ם כצנ"ש (חמה לבנה וכו') וע' בפוסקים שעל כן יום ב' וה'

הן ימי דין כבי"ד שלמעלה מפני שמזל מאדים משמשת בו פעמיים ביום, ועוד באריכות בפרקי דרכי אליעזר פי"ז.

ועיין במחצהש"ק דמהלך המזלות הוא תמיד בשעות השוות, וכוונת התיקוני שבת שלא לעשות קידוש בין שעה 6:00 לשעה 7:00 (דהיינו כל שעה השביעית שעל היום), וכ"כ בהגהות קיצור של"ה, שמחשבין השעות כמו בתקופה, הן בימים ארוכים והן בימים קצרים, לעולם מתחילין לחשוב המזלות משעה ששית בערב [ששעות הלילה הוא תמיד משעה שש בערב עד שעה בבוקר ושעות היום משעה ששית בבוקר עד שעה ששית בערב], וראה עוד בספה"ק מאור ושמש (פ' קרח) דכת המזלות וכת הטומאה תליא בשעות שוות, ועשו"ת מהר"ל (סוסי קנ"ב, דמד"א דבכניסת שבת צדק יוצא ומאדים נכנס לא הוי אלא ביומי ניסן ותשרי לחוד) ומה שכו' עליו בהגהות יד אפרים, וע' במנהגי ח"ס ובס' משה אמת ותורתו אמת, ובס' ויגד משה (סי' ט"ו אות א').

אבל בשו"ע הרב במוסגר כ' דשעה ו' הנ"ל הוא תמיד ו' שעות אחר חצות היום, ונראה כוונתו דשעה ו' הנ"ל משתנה בכל יום לפי זמן חצות באותו היום, והטעם לכך משום דלא שייך לקבוע דהיום מתחיל בכל יום בשעה ו' בבוקר, דאין אנו יודעים מתי לקבוע התחלת היום בדיוק, דהא היום מתארך ומתקצר מיום ליום במשך ד' תקופות השנה (ועוד שהא יומו של תורה מתחיל מעלוה"ש, ויש הרבה שיטות מתי הוא זמן עלוה"ש וכו'), ועל כן היה מקובל מקדמת דנא שככל יום ויום להעריך את המורה שעות מזמן נקודת חצות היום של אותו היום (בשעה שהחמה בראש כל אדם), ואין לעשות קידוש מסוף ו' שעות שוות מנקודת חצות היום, עד סוף שעה שביעית, וא"כ היות הנקודת חצות היום משתנה מיום ליום (שהוא נע מיום ליום במשך עד כחצי

שעה) כמו כן נמי הקפידא במניעת קידוש במשך שעה השביעית שמן חצות היום הוא ג"כ נע משבת לשבת לפי זמן חצות היום של ער"ש, וע' כעין זה בדברינו בס' ישראל והזמנים חלק א' (סי' ז') בנוגע סוף זמן קר"ש להמחשבים שעות שוות (לא כפי השגור כפי הכריות דבכל יום יום סוקר"ש לשיטה זו הוא בשעה 9:00 בדיוק).

ואת"ל דמנינן לפי השעות המקובל היום אצל לפי מה שכתבנו בס' ישראל והזמנים חלק א' סי' ז' דהמורה שעות בעירינו ניו יארק (שנתחלק המורה שעות על פי חכמי אוה"ע בסדר לכל העולם), אינו מכוון למורה שעות עם מינוט, זאת אומרת שבשעה 5:56 הוא כבר שעה 6:00 על מורה שעות האמיתי וכן בשעה 5:56 הוא שעה 6:00 לפי"ז אותן בני אדם שנוהגין מלקדש בין שעה 6:00 לשעה 7:00 כמו שכתב המג"א הנ"ל לא יקדשו משעה 5:56 עד שעה 6:56 שאז הוא בין 6 ל-7 על מורה שעות האמיתי ודו"ק, ובירושלים עיה"ק שהשעה מוקדם עם מינוט לא יקדשו משעה 5:39 עד שעה 5:59 [שו"ר נמי כן בס' זכור לאברהם (סי' כ"ג סעי' משם בעל דברי אמונה ז"ל], וכן בשאר עיירות ישארו תמיד כפי השעה האמיתי באותו המקום **ובקיין** במקומות שמוסיפים שעה א' על המור"ש ידקדקו שלא יקדשו או ב' שעה 7 לשעה 8, שאז לפי המור"ש האמיתי הו' בין שעה 6 לשעה 7 (וכחשבון השעות הנ"ל באותיות הקודם), וע' מה שכתב בדבר זה בס' בירור הלכה מהדורא תליתאי (זילבער, סי' רע"א).

* * *

סימון מ"ב

שאלה - זקן שידיו מרתתין שאינו יכו' לאחוזו בידו את כוס קידוש.

תשובה - ישים הכוס לפניו, ואם אפשר יאחוזו בו (בעודו על השולחן).

פשוט שאם אינו יכול לאוחזו בידו י כל שכוס היין מונח לפניו, דלאחו (ולתגביה מהשולחן טפח) אינו אל דברים הנאמרים על הכוס כמבואר קפ"ג) אבל אינו לעיכובא, ובמ"ב מביא מהגר"א דאינן אלא להידור מ ניוחר מזה מבואר בכמה אחרונים יש לו כוס יכולין שאר המסובין לו מלה ביחד על סמך הכוס שביד המ אס המקדש הוא קטן או אשה מהו דברינו בס' ע"ה), עוד זאת מבואר רע"א (לענין מי שקידש על הכוס מים בהכוס) דכל שהיה יין באות היי"ח קידוש (וימזוג כוס יין ויברך ב בונה מצות שתיית כוס של ברכה אן על"ה) וכתב שם בשו"ע הרב (סכ" אינו מעכב אם אינו אוחז את הכ

אלא שנראה שאם יכול עכ"פ ליגע השולחן שיעשה כן, על פי הכ (סי' ער"ב סק"ו מס' תפ"ג) דהמי צריך שיאחוז בהפת [אלא י המחצהש"ק שם העיקר מחמת בו שמברך קודם הקידוש שבעלמא צרי הפת עם י' אצבעותיו בשעה שמבר לא ראה את דברי הבי"ב בס' תפ"ג ג כלל פסח על מצה יניח ידו "שמקדש" עליו מצוה לאוחזו בידו בידו הכוס שמקדש עליו, מובא (סק"ג), ועוד שגם בעלמא (בין ב ובין כברכת המצות) מצוה לאחוז עליו (וע' בדברינו בשו"ת מקדש יש ימים הנוראים סי' קמ"ו מז

ואגב נראה דבעלמא המקדש י על כוס יין צריך להגביה קידוש (ושל הבדלה) טפח ממעל ד בכוס דברהמ"ז (קפ"ג ס"ד) אבל המי